

Fælles Mål 2009

Tysk

Faghæfte 17

Fælles Mål 2009

Tysk

Faghæfte 17

Indhold

Formål for faget tysk	3
Slutmål for faget tysk efter 9. klassetrin	4
Trinmål for faget tysk efter 7. klassetrin	5
Trinmål for faget tysk efter 9. klassetrin	6
Slutmål for faget tysk efter 10. klassetrin	7
Slutmål og trinmål - synoptisk opstillet	8
Læseplan for faget tysk	11
1. forløb - 7. klassetrin	11
2. forløb - 8.-9. klassetrin	12
3. forløb - 10. klassetrin	13
Valgfag - 8.-9. klassetrin	14
Undervisningsvejledning for faget tysk	17

Formål for faget tysk

Formålet med undervisningen i tysk er, at eleverne opnår kundskaber og færdigheder, der gør dem i stand til at kommunikere på tysk både mundtligt og skriftligt. Undervisningen skal samtidig udvikle elevernes sproglige bevidsthed om tysk sprog og om sprogtilegnelse.

Stk. 2. Undervisningen skal skabe rammer for oplevelse, fordybelse og aktiv medvirken for derved at fremme elevernes lyst til at bruge sproget personligt og i samspil med andre. Undervisningen skal bidrage til, at eleverne får tillid til egne evner og lyst til at beskæftige sig med tysk sprog og kulturer til fremme af deres videre udvikling.

Stk. 3. Undervisningen skal give eleverne grundlæggende viden om kultur- og samfundsforhold i tysktalende lande og derved styrke deres internationale og interkulturelle forståelse.

Slutmål for faget tysk efter 9. klassetrin

Kommunikative færdigheder

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- forstå hovedindholdet og væsentlige detaljer af talt tysk om centrale og nære emner
- læse og forstå hovedindholdet og væsentlige detaljer i forskellige typer skrevet tekst inden for centrale og nære emner
- deltage i samtale om centrale og nære emner
- redegøre for hovedindholdet og væsentlige detaljer i forbindelse med centrale og nære emner på baggrund af forskellige typer tekst, lyd og billeder og personlige erfaringer
- udtrykke sig skriftligt i et forståeligt og sammenhængende sprog om centrale og nære emner.

Sprog og sprogbrug

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- udtrykke sig med en udtale og intonation, der gør sproget klart og forståeligt
- udtrykke sig med et grundlæggende ordforråd inden for centrale og nære emner
- anvende ofte forekommende faste vendinger og kulturbundne udtryk
- anvende relevante lytte- og læsestrategier
- anvende relevante kommunikative strategier i forbindelse med samtale og redegørelse
- anvende grundlæggende sprogbrugs- og retstavningsregler, så kommunikationen lykkes.

Sprogtilegnelse

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- vide, hvordan man bedst tilegner sig tysk
- udnytte viden om ligheder mellem tysk og andre sprog
- vælge relevante lytte- og læsestrategier
- vælge relevante kommunikationsstrategier
- udnytte de muligheder, der er for at anvende tysk i og udenfor skolen, heriblandt ved hjælp af internettet

- anvende it og mediers muligheder i forbindelse med tekstproduktion, kommunikation, informationsøgning og i forbindelse med netværk
- uddrage og anvende informationer af forskellige typer tekster
- vælge praktisk-musiske udtryksformer, herunder it-baserede udtryksformer, der understøtter det sproglige udtryk
- vælge relevante skrivestrategier, herunder anvendelse af viden om skriveprocessens faser
- anvende ordbøger, grammatiske oversigter, stave- og grammatikkontrol.

Kultur- og samfundsforhold

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- anvende grundlæggende viden om geografi og historie og om levevilkår, værdier og normer i tysktalende lande
- drage sammenligninger mellem tysksprogede kulturer og egen kultur
- anvende tysk som kommunikationsmiddel i mødet med tysktalende
- vise forståelse for andres levevis og deres kulturer.

Trinmål for faget tysk efter 7. klassetrin

Kommunikative færdigheder

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- lytte til og forstå sætninger og udtryk i forbindelse med nære og genkendelige emner, fx interesser, fritid, venner, familien og skolen
- forstå hovedindholdet af lyd- og billedmedier om nære og genkendelige emner
- læse og forstå hovedindholdet af sprogligt enkle tekster om nære og genkendelige emner
- gennemføre små dialoger om sig selv, familie, fritid og skole i et enkelt sprog
- gengive hovedindholdet af en kort, let tekst i et enkelt sprog
- præsentere et forberedt emne i et enkelt sprog
- skrive ord, udtryk og enkle tekster inden for nære og genkendelige emner.

Sprog og sprogbrug

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- udtrykke sig med en forståelig udtale og intonation
- anvende et tilstrækkeligt ordforråd til at kunne forstå og tale om nære og genkendelige emner
- anvende de almindeligste faste udtryk og vendinger, herunder høfligheds- og omgangsformer
- anvende relevante lytte- og samtalestrategier i forbindelse med enkle dialoger og redegørelser
- anvende relevante læsestrategier i forbindelse med enkle tekster og i arbejdet med elektroniske medier
- kende til ordstilling og ordklasser
- anvende de vigtigste verber i præsens
- stave enkle ord og udtryk.

Sprogtilegnelse

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- lægge mærke til ligheder mellem tysk og andre sprog
- gætte kvalificeret i forbindelse med lytning og læsning
- anvende enkle kommunikationsstrategier, herunder bede om hjælp til at udtrykke sig og lade kropssprog og mimik understøtte den mundtlige kommunikation

- turde udtrykke sig på tysk og udnytte muligheder for at opsøge sproget i og uden for skolen
- anvende computeren til informationssøgning og kommunikation
- uddrage og anvende informationer af enkle teksttyper, fx nettekster, tv-programmer og reklamer
- vælge praktisk-musiske udtryk i forbindelse med enkle præsentationer
- kende til skriveprocessens faser
- anvende ordbøger.

Kultur- og samfundsforhold

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- inddrage grundlæggende geografisk og historisk viden om tysktalende lande
- sammenligne eksempler på tysk og dansk dagligliv og kulturer
- anvende tysk som kommunikationsmiddel, bl.a. i forbindelse med skolekontakt og it-projekter.

Trinmål for faget tysk efter 9. klassetrin

Kommunikative færdigheder

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- forstå hovedindholdet af talt tysk, som det forekommer i forskellige teksttyper om nære og centrale emner fra dagligdagen
- lytte efter og forstå detaljer i talt tysk, som de forekommer i forskellige teksttyper inden for nære og centrale emner fra dagligdagen
- læse og forstå hovedindhold og detaljer i forskellige teksttyper, fx prosa, nyhedstekster, reklamer og sangtekster
- spørge om og udveksle meninger, holdninger og informationer inden for nære og centrale emner fra dagligdagen
- redegøre i et enkelt sprog inden for nære og centrale emner
- præsentere et forberedt emne i et enkelt sprog
- udtrykke sig skriftligt i et forståeligt og sammenhængende sprog.

Sprog og sprogbrug

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- udtrykke sig med en klar og forståelig udtale og intonation
- anvende et centralt ordforråd inden for nære og genkendelige emner
- anvende ofte forekommende faste vendinger og kulturbundne udtryk
- anvende lyttestrategier, herunder lytte efter hovedindhold eller lytte efter væsentlige detaljer
- anvende læsestrategier, herunder skimming og skanning
- anvende kommunikationsstrategier i samtaler, herunder bede om hjælp til at udtrykke sig og bruge andre ord og vendinger
- anvende viden om sprogets opbygning, især ordklasser, verbernes former og kongruens, ordstilling og enkle konnektorer
- anvende retskrivning, så kommunikationen lykkes.

Sprogtilegnelse

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- være bevidste om ligheder mellem tysk og andre sprog
- være bevidste om lyttestrategier, herunder lytte efter hovedindhold eller lytte efter væsentlige detaljer
- være bevidste om læsestrategier, herunder skimming og skanning
- være bevidste om kommunikationsstrategier, herunder brug af andre ord og vendinger
- turde bruge sproget uden at være sikker på, at det er sprogligt korrekt
- udnytte de muligheder, der er for at anvende tysk i og uden for skolen, heriblandt ved hjælp af internettet
- anvende it og mediers muligheder i forbindelse med tekstproduktion, kommunikation, informationsøgning og i forbindelse med netværk
- uddrage og anvende informationer af forskellige typer tekster, herunder også nettekster m.m.
- vælge praktisk-musiske udtryksformer i forbindelse med en fremlæggelse
- anvende viden om skriveprocessens faser
- anvende ordbøger og grammatiske oversigter hensigtsmæssigt.

Kultur- og samfundsforhold

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- anvende geografisk og historisk almenviden om tysktalende lande
- anvende almenviden fra skønlitteratur, sagprosa og medier om levevilkår, kulturer og kunst i tysksprogede lande
- anvende tysk som kommunikationsmiddel, fx i internationale projekter og i mødet med tysktalende i og uden for skolen
- foretage interkulturelle sammenligninger på baggrund af deres almenviden.

Slutmål for faget tysk efter 10. klassetrin

Kommunikative færdigheder

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- forstå hovedindholdet og væsentlige detaljer af talt tysk om kendte emner
- læse og forstå hovedindholdet og væsentlige detaljer af forskellige typer tekster
- deltage i samtaler om kendte emner
- fremlægge et forberedt emne og redegøre for, kommentere og udtrykke synspunkter
- udtrykke sig skriftligt i et forståeligt og sammenhængende sprog om kendte emner.

Sprog og sprogbrug

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- udtrykke sig med en udtale og intonation, der gør sproget klart og forståeligt
- udtrykke sig med et centralt ordforråd inden for kendte emner
- anvende ofte forekommende faste vendinger og kulturbundne udtryk
- anvende relevante lytte- og læsestrategier
- anvende relevante kommunikative strategier i forbindelse med samtale og redegørelse
- anvende grundlæggende sprogbrugs- og retskrivningsregler, så kommunikationen lykkes.

Sprogtilegnelse

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- vide, hvordan man bedst tilegner sig tysk
- udnytte deres viden om ligheder mellem tysk og andre sprog
- udnytte deres viden om lytte- og læsestrategier og om kommunikative strategier
- udnytte de muligheder, der er for at anvende tysk i og udenfor skolen, heriblandt ved hjælp af internettet
- anvende it og mediers muligheder i forbindelse med tekstproduktion, kommunikation, informationssøgning og i forbindelse med netværk

- uddrage og anvende informationer af forskellige typer tekster
- vælge praktisk-musiske udtryksformer, herunder it-baserede udtryksformer, der understøtter det sproglige udtryk
- vælge relevante skrivestrategier, herunder anvende viden om skriveprocessens faser.
- anvende ordbøger, grammatiske oversigter samt stave- og grammatikkontrol

Kultur- og samfundsforhold

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- anvende grundlæggende viden om geografi og historie og om levevilkår, værdier og normer i tysktalende lande
- sammenligne og perspektivere til egen kultur inden for kendte emner
- anvende tysk som kommunikationsmiddel, fx i internationale projekter og i mødet med tysktalende i og uden for skolen
- vise forståelse for andres levevis og deres kulturer.

Slutmål og trinmål – tysk – synoptisk opstillet

Kommunikative færdigheder

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

Slutmål efter 9. klassesetrin	Trinmål efter 7. klassesetrin	Trinmål efter 9. klassesetrin	Trinmål efter 10. klassesetrin
forstå hovedindholdet og væsentlige detaljer af talt tysk om centrale og nære emner	lytte til og forstå sætninger og udtryk i forbindelse med nære og genkendelige emner, fx interesser, fritid, venner, familien og skolen	forstå hovedindholdet af lyd- og billedmedier om nære og genkendelige emner	forstå hovedindholdet og væsentlige detaljer af talt tysk om kendte emner
forstå hovedindholdet og væsentlige detaljer af talt tysk om centrale og nære emner	forstå hovedindholdet af sprogligt enkle tekster om nære og genkendelige emner	lytte efter og forstå detaljer i talt tysk, som de forekommer i forskellige teksttyper inden for nære og centrale emner fra dagligdagen	forstå hovedindholdet og væsentlige detaljer af talt tysk om kendte emner
læse og forstå hovedindholdet og væsentlige detaljer i forskellige typer skrevet tekst inden for centrale og nære emner	læse og forstå hovedindholdet af sprogligt enkle tekster om nære og genkendelige emner	læse og forstå hovedindhold og detaljer i forskellige teksttyper, fx prosa, nyhedstekster, reklamer og sangtekster	læse og forstå hovedindholdet og væsentlige detaljer af forskellige typer tekster
deltage i samtale om centrale og nære emner	gennemføre små dialoger om sig selv, familie, fritid og skole i et enkelt sprog	spørge om og udveksle meninger, holdninger og informationer inden for nære og centrale emner fra dagligdagen	deltage i samtaler om kendte emner
redegøre for hovedindholdet og væsentlige detaljer i forbindelse med centrale og nære emner på baggrund af forskellige typer tekst, lyd og billeder og personlige erfaringer	gengive hovedindholdet af en kort, let tekst i et enkelt sprog	redegøre i et enkelt sprog inden for nære og centrale emner	fremlægge et forberedt emne og redegøre for, kommentere og udtrykke synspunkter
udtrykke sig skriftligt i et forståeligt og sammenhængende sprog om centrale og nære emner	præsentere et forberedt emne i et enkelt sprog	præsentere et forberedt emne i et enkelt sprog	udtrykke sig skriftligt i et forståeligt og sammenhængende sprog om kendte emner

Sprog og sprogbrug

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

Slutmål efter 9. klassesetrin	Trinmål efter 7. klassesetrin	Trinmål efter 9. klassesetrin	Slutmål efter 10. klassesetrin
udtrykke sig med en udtale og intonation, der gør sproget klart og forståeligt	udtrykke sig med en forståelig udtale og intonation	udtrykke sig med en klar og forståelig udtale og intonation	udtrykke sig med en udtale og intonation, der gør sproget klart og forståeligt
udtrykke sig med et grundlæggende ordforråd inden for centrale og nære emner	anvende et tilstrækkeligt ordforråd til at kunne forstå og tale om nære og genkendelige emner	anvende et centralt ordforråd inden for nære og genkendelige emner	udtrykke sig med et centralt ordforråd inden for kendte emner
anvende ofte forekommende faste vendinger og kulturbundne udtryk	anvende de almindeligste faste udtryk og vendinger herunder høfligheds- og omgangsformer	anvende ofte forekommende faste vendinger og kulturbundne udtryk	anvende ofte forekommende faste vendinger og kulturbundne udtryk

Fortsættes på næste side

Slutmål og trinmål – tysk – synoptisk opstillet – Sprog og sprogbrug (fortsat)

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

Slutmål efter 9. klassetrin	Trinmål efter 7. klassetrin	Trinmål efter 9. klassetrin	Slutmål efter 10. klassetrin
anvende relevante lyttestrategier	anvende relevante lytte- og samtalestrategier i forbindelse med enkle dialoger og redegørelser	anvende lyttestrategier herunder lytte efter hovedindhold eller lytte efter væsentlige detaljer	anvende relevante lyttestrategier
anvende relevante læsestrategier	anvende relevante læsestrategier i forbindelse med enkle tekster og i arbejdet med elektroniske medier	anvende læsestrategier, herunder skimming og skanning	anvende relevante læsestrategier
anvende relevante kommunikative strategier i forbindelse med samtale og redegørelse	anvende relevante lytte- og samtalestrategier i forbindelse med enkle dialoger og redegørelser	anvende kommunikationsstrategier i samtaler, herunder bede om hjælp til at udtrykke sig og bruge andre ord og vendinger	anvende relevante kommunikative strategier i forbindelse med samtale og redegørelse
anvende grundlæggende sprogbrugsregler, så kommunikationen lykkes	kende til ordstilling og ordklasser anvende de vigtigste verber i præsens	anvende viden om sprogets opbygning, især ordklasser, verbernes former og kongruens, ordstilling og enkle konnektorer	anvende grundlæggende sprogbrugsregler, så kommunikationen lykkes
anvende retstavningsregler, så kommunikationen lykkes	stave enkle ord og udtryk	anvende retskrivning, så kommunikationen lykkes	anvende retskrivningsregler, så kommunikationen lykkes

Sprogtilegnelse

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

Slutmål efter 9. klassetrin	Trinmål efter 7. klassetrin	Trinmål efter 9. klassetrin	Slutmål efter 10. klassetrin
vide, hvordan man bedst tilegner sig tysk			vide, hvordan man bedst tilegner sig tysk
udnytte viden om ligheder mellem tysk og andre sprog	lægge mærke til ligheder mellem tysk og andre sprog	være bevidste om ligheder mellem tysk og andre sprog	udnytte deres viden om ligheder mellem tysk og andre sprog
vælge relevante lyttestrategier	gætte kvalificeret i forbindelse med lytning og læsning	være bevidste om lyttestrategier, herunder lytte efter hovedindhold eller lytte efter væsentlige detaljer	udnytte deres viden om lytte- og læsestrategier og om kommunikative strategier
vælge relevante læsestrategier		være bevidste om læsestrategier, herunder skimming og skanning	
vælge relevante kommunikationsstrategier	anvende enkle kommunikationsstrategier, herunder bede om hjælp til at udtrykke sig og lade kropssprog og mimik understøtte den mundtlige kommunikation	være bevidste om kommunikationsstrategier, herunder bruge andre ord og vendinger	

Fortsættes på næste side

Slutmål og trinmål – tysk – synoptisk opstilling – Sprogtilegnelse (fortsat)

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

Slutmål efter 9. klassetrin	Trinmål efter 7. klassetrin	Trinmål efter 9. klassetrin	Slutmål efter 10. klassetrin
udnytte de muligheder, der er for at anvende tysk i og udenfor skolen, heriblandt ved hjælp af internettet	turde udtrykke sig på tysk og udnytte muligheder for at opsøge sproget i og uden for skolen	turde bruge sproget uden at være sikker på, at det er sprogligt korrekt	udnytte de muligheder, der er for at anvende tysk i og udenfor skolen, heriblandt ved hjælp af internettet
anvende it og mediers muligheder i forbindelse med tekstproduktion, kommunikation, informationssøgning og i forbindelse med netværk	anvende computeren til informationssøgning og kommunikation	anvende it og mediers muligheder i forbindelse med tekstproduktion, kommunikation, informationssøgning og i forbindelse med netværk	anvende it og mediers muligheder i forbindelse med tekstproduktion, kommunikation, informationssøgning og i forbindelse med netværk
uddrage og anvende informationer af forskellige typer tekster	uddrage og anvende informationer af enkle teksttyper, fx nettekster, tv programmer og reklamer	uddrage og anvende informationer af forskellige typer tekster, herunder også nettekster	uddrage og anvende informationer af forskellige typer tekster
vælge praktisk-musiske udtryksformer, herunder it-baserede udtryksformer, der understøtter det sproglige udtryk	vælge praktisk-musiske udtryk i forbindelse med enkle præsentationer	vælge praktisk-musiske udtryksformer i forbindelse med en fremlæggelse	vælge praktisk-musiske udtryksformer, herunder it-baserede udtryksformer, der understøtter det sproglige udtryk
vælge relevante skrivestrategier, herunder anvendelse af viden om skriveprocessens faser	kende til skriveprocessens faser	anvende viden om skriveprocessens faser	vælge relevante skrivestrategier, herunder anvendelse af viden om skriveprocessens faser
anvende ordbøger, grammatiske oversigter, stave- og grammatikkontrol	anvende ordbøger	anvende ordbøger og grammatiske oversigter hensigtsmæssigt	anvende ordbøger, grammatiske oversigter samt stave- og grammatikkontrol

Kultur- og samfundsforhold

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har tilegnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

Slutmål efter 9. klassetrin	Trinmål efter 7. klassetrin	Trinmål efter 9. klassetrin	Slutmål efter 10. klassetrin
anvende grundlæggende viden om geografi og historie og om levevilkår, værdier og normer i tysktalende lande	inddrage grundlæggende geografisk og historisk viden om tysktalende lande	anvende geografisk og historisk almenviden om tysktalende lande	anvende grundlæggende viden om geografi og historie og om levevilkår, værdier og normer i tysktalende lande
drage sammenligninger mellem tysksprogede kulturer og egen kultur	sammenlignende eksempler på tysk og dansk dagligliv og kulturer	anvende almenviden fra skønlitteratur, sagprosa og medier om levevilkår, kulturer og kunst i tysksprogede lande	sammenlignende og perspektivere til egen kultur inden for nære og kendte emner
vise forståelse for andres levevis og deres kulturer	anvende tysk som kommunikationsmiddel, fx i internationale projekter og i mødet med tysktalende i og uden for skolen	foretage interkulturelle sammenligninger på baggrund af deres almenviden	vise forståelse for andres levevis og deres kulturer
anvende tysk som kommunikationsmiddel, fx i internationale projekter og i mødet med tysktalende i og uden for skolen	anvende tysk som kommunikationsmiddel, bl.a. i forbindelse med skolekontakt og it-projekter	anvende tysk som kommunikationsmiddel, fx i internationale projekter og i mødet med tysktalende i og uden for skolen	anvende tysk som kommunikationsmiddel, fx i internationale projekter og i mødet med tysktalende i og uden for skolen

Læseplan for faget tysk

Læseplanen indeholder en angivelse af undervisningens progression over tre forløb. Tyskundervisningen skal dog betragtes som et samlet hele fra 7. til 9./10. klasse uden mærkbare overgange mellem forløbene.

Undervisningen skal i et forløb omfatte samtlige fire centrale kundskabs- og færdighedsområder. Områderne er indbyrdes afhængige og bør derfor integreres i de enkelte undervisningsforløb.

Kommunikative færdigheder betegner, hvad eleverne er i stand til at foretage sig på tysk i forhold til at lytte og forstå, læse og forstå, samtale, redegøre og skrive.

Sprog og sprogbrug betegner på, hvilket sprogligt niveau eleverne kan anvende kommunikative færdigheder mht. udtale, intonation, ordforråd, struktur, strategier og sprogbrug.

Sprogtilegnelse betegner bevidstheden hos eleven om, hvordan han eller hun lærer og tilegner sig sproget og færdigheder.

Kultur- og samfundsforhold reflekterer fagets kulturformidlende indhold: de tekster, de film, den musik, den kunst og de oplevelser, som er knyttet sammen i overordnede temaer.

Undervisningen bygger på, at eleverne bl.a. fra dansk og engelsk allerede har en kunnen, viden og erfaring med at tilegne sig et sprog, dets begreber, og hvordan det bruges til at forstå omverden med.

Undervisningen foregår i en tryk atmosfære, så eleverne har lyst til at anvende det, de lærer. Det betragtes som naturligt, at eleverne laver fejl, og det er vigtigt, at eleverne får anerkendelse for deres fremskridt.

Eleverne opbygger således igennem hele forløbet deres selvtillid som sprogbrugere og deres forståelse af gode arbejds- og samarbejdsformers betydning for sprogtilegnelsen. Den enkelte elev opstiller enkle og overskuelige læringsmål, som evalueres løbende. Der skiftes mellem forskellige organisationsformer (individuelt, par, gruppe, klasse) afhængig af emnet/indholdet og aktiviteterens art.

De sproglige aktiviteter tilrettelægges således, at eleverne møder en mangfoldighed af oplevelser og sanseindtryk, også ved hjælp af it. Praktisk musiske arbejds- og

udtryksformer indgår i de sammenhænge, hvor de kan tilføre undervisningen en yderligere dimension.

Undervisningen tager udgangspunkt i elevernes sproglige forudsætninger bl.a. fra dansk- og engelskundervisningen. Elevernes lyst og motivation styrkes bl.a. gennem varierede materialer og bør omfatte en variation af aldersrelevante tekster, emner og aktiviteter.

1. forløb – 7. klassetrin

Kommunikative færdigheder

Undervisningen omfatter samtlige kommunikative færdigheder med hovedvægten på lytte- og talefærdighed, som opbygges gennem en løbende progression.

Undervisningen i første forløb omfatter især

- lytning, bl.a. gennem brug af lyd- og billedmedier om nære og genkendelige emner, hvor indholdet er formuleret i et let forståeligt sprog
- læsning af korte og sprogligt enkle tekster med forskellige formål og ofte med støtte i billeder og lyd
- udvikling af talesprog gennem arbejdet med ord og korte sætninger
- udvikling af spontan talefærdighed gennem kommunikation med andre elever parvis og i grupper
- samtale med særlig vægt på spørge- og svar teknikker
- brug af sproget i situationer, hvor sprog og handling knyttes sammen, fx gennem kommunikationsspil og lege
- små fremlæggelser, hvor eleverne fx kan præsentere sig selv, deres familie osv., evt. ved hjælp af it eller medier
- gengivelse af hovedindholdet af enkle tekster
- elementære skriveaktiviteter, fx breve, små historier, enkle dialoger osv. sat ind i en kommunikativ sammenhæng.

Sprog og sprogbrug

Den kommunikative situation er udgangspunkt for undervisningen og elevernes sproglige iagttagelser. Der arbejdes ud fra sammenligninger mellem dansk og tysk sprog og sprogbrug.

Elevernes erfaring med engelsk inddrages.

Undervisningen i 1. forløb omfatter især

- karakteristiske træk ved tysk udtale
- ligheder og forskelle mellem dansk og tysk udtale, i begyndelsen især gennem imitation og gentagelse
- arbejdet med at lære sprogets intonation og udtale at kende, bl.a. gennem sangaktiviteter, rim og remser m.m. som støtter elevernes fortrolighed med sproget
- iagttagelse af ligheder og forskelle mellem dansk og tysk stavemåde
- opbygning af et basalt og aktivt ordforråd inden for nære emner og med fokus på enkle dialoger
- brug af sproget, heriblandt i begyndelsen almindeligt forekommende tiltale og omgangsformer, i enkle, dagligdags situationer
- anvendelse af relevante lytte-, samtale- og læsestrategier
- brug af ordbog
- ordklasser og grundlæggende bøjningsformer, bl.a. gennem sproglige iagttagelser
- centrale områder inden for sætningens grundstruktur
- stavning af enkle ord og udtryk.

Sprogtilegnelse

Eleverne udvikler deres bevidsthed om, hvordan de tilegner sig tysk.

Eleverne opmuntres til at anvende og udvikle gættestrategier. De skal gerne kunne indse, at de ikke behøver at forstå hvert ord for at forstå helheden i en lytte- eller læsetekst.

Undervisningen i 1. forløb omfatter især

- udnyttelse af deres forhåndsviden og viden om ligheder mellem tysk og andre sprog, især dansk og engelsk
- kvalificerede gæt ved hjælp af lytte- og læsestrategier
- størst mulig kommunikation på tysk og udnyttelse af mulighederne for at bruge tysk uden for skolen, fx gennem it og medier
- forsøg på at gøre sig forståelige, selvom deres sproglige formåen ikke slår til
- inddragelse af deres erfaringer med digitale medier og andre medier
- anvendelse af ordbøger, grammatiske oversigter og stave- og grammatikkontrol
- brug af relevante skrivestrategier, herunder anvendelsen af deres viden om skriveprocessens faser
- anvendelse af praktisk-musiske udtryksformer, der understøtter det sproglige udtryk.

Kultur- og samfundsforhold

I begyndelsen lægges hovedvægten i indholdet på det nære miljø, herunder dagligliv og levevilkår. Indholdet i undervisningen sammensættes, så det giver et varieret billede af kultur- og samfundsforhold i tysktalende lande.

Sammenligninger mellem tyske kulturer og elevernes egen kultur indgår i undervisningen.

Undervisningen i 1. forløb omfatter især

- opbygning af grundlæggende geografisk og historisk viden om tysktalende lande
- arbejde med lettere tekst-, billed-, og lydmaterialer, bl.a. fra internet og billedmedier, der afspejler mangfoldigheden i de tysktalende landes kulturer
- interkulturelle sammenligninger af aldersrelevante eksempler på tysk og dansk dagligliv og kulturer
- kommunikation på begyndertysk, fx i forbindelse med e-mail projekter med andre elever, der tilegner sig tysk i Danmark eller i andre lande i Europa.

2. forløb – 8.-9. klassetrin

Kommunikative færdigheder

Sproget som kommunikationsmiddel og som udtryk for tysk kultur er stadigvæk i centrum. Indholdet bør omfatte en variation af aldersrelevante emner, tekster og aktiviteter. Forskellige medier inddrages såvel i receptive som produktive forløb.

Undervisning foregår så vidt muligt på tysk

Undervisningen i 2. forløb omfatter især

- lytning til længere tekster om kendte emner fra dagligdagen, evt. med støtte i form af tekst og billeder
- læsning og bearbejdelse af informationer globalt som specifikt i forskellige teksttyper, såvel skønlitterære som faglitterære
- arbejde med at spørge og videregive informationer om kendte emner fra dagligdagen
- arbejde med flere forskellige samtaleaktiviteter
- arbejde med at redegøre, referere og kommentere samt give udtryk for egne følelser og meninger
- skriveaktiviteter, der mere og mere fokuserer på et forståeligt og sammenhængende sprog, hvor indhold og stil søges afpasset efter modtager og formål.

Sprog og sprogbrug

Eleverne udvider deres aktive ordforråd og deres sprogfærdighed i takt med de emner og situationer, som undervisningsindholdet kræver.

Eleverne arbejder med sproglig opmærksomhed, således at de bliver mere bevidste om, hvordan brugen af tysk skifter alt efter hensigt, situation og emne.

Arbejdet med sprogiagttagelse, herunder grammatik, integreres så vidt muligt i såvel tekstarbejde som i arbejdet med mundtlig og skriftlig sprogfærdighed.

Undervisningen i 2. forløb omfatter især

- det fortsatte arbejde med udtale, men også rytme og intonation
- opbygning af et centralt, mere præcist og varieret ordforråd, bl.a. ved at arbejde med ord og vendinger knyttet til forskellige situationer
- teknikker til at udvide og organisere ordforråd i sammenhæng
- anvendelse af relevante lytte-, samtale- og læsestrategier
- centrale grammatiske områder, fx sætningens grundstruktur, sætningstyper, ordklasser, verbernes former og kasus
- arbejde med tekstskrivning inden for forskellige genrer med henblik på retskrivning og tekstforståelighed.

Sprogtilegnelse

Eleverne styrker deres bevidsthed om, hvordan de tilegner sig tysk. Dette sker bl.a. ved, at de opsøger og udnytter de muligheder, der er for at bruge tysk i og uden for skolen, fx ved brug af internet og andre billedmedier. Desuden skal eleverne fortsat anvende deres erfaringer med tilegnelse af andre fremmedsprog.

Den sproglige opmærksomhed øges ved elevernes afprøvelse og hypotesedannelse samt feedback fra læreren.

Undervisningen i 2. forløb omfatter især

- udnyttelse af viden om ligheden mellem tysk og andre sprog, især dansk og engelsk
- lyttestrategier afhængig af situationen, herunder lytte efter hovedindhold eller lytte efter detaljer
- læsestrategier, herunder skimming og skanning også i forbindelse med tekstarbejde som faglig læsning og informationssøgning
- strategier, der fremmer mundtlig kommunikation, herunder omformulering ved hjælp af andre ord samt brug af sproget uden at være sikker på, at det er sprogligt korrekt
- forskellige præsentationsformer, dramatiseringer, optagelser på bånd, video, dvd, computer og praktisk-musiske udtryksformer
- it og mediers muligheder i forbindelse med tekstproduktion, kommunikation og informationssøgning
- hensigtsmæssig anvendelse af ordbøger, grammatiske oversigter og andre hjælpemidler, evt. i elektronisk form
- opgaver, der udvikler elevernes skrivefærdighed, bl.a. i forbindelse med skrivestrategier og skriveprocessen og dens faser.

Kultur- og samfundsforhold

Eleverne udbygger deres viden om kultur- og samfundsforhold i tysktalende lande. Interkulturelle sammenligninger af relevante kultur- og samfundsforhold i tysktalende

lande og Danmark indgår løbende i undervisningen.

Nutidige kultur- og samfundsforhold i tysktalende lande belyses på baggrund af geografisk og historisk almenviden.

Både aldersrelevante og aktuelle emner belyses gennem skønlitteratur, sagprosa og medier. Internettet inddrages så vidt muligt til dette formål.

Skolekontakt og internationale projekter, hvor tysk er kommunikationssprog, indgår i arbejdet.

Undervisningen i 2. forløb omfatter især

- emner fra skønlitteratur og sagprosa, som kan give eleverne større indsigt i dagligliv, levevilkår, kultur og kunst i tysktalende lande
- informationssøgning gennem it, opslagsværker, aviser, magasiner og fjernsyn. Heri indgår arbejde med faglig læsning
- kommunikation på tysk i forbindelse med internationale projekter, fx e-mail-projekter.

3. forløb – 10. klassetrin

Kommunikative færdigheder

Sproget som et aktivt kommunikationsmiddel er i centrum.

Eleverne skal have mulighed for at møde et udbud af alderssvarende tekster, emner og aktiviteter.

Forskellige medier inddrages i såvel receptive som produktive forløb.

Undervisningen skal tilgodese en større modenhed i elevgruppen og lægge op til, at eleverne får mulighed for at fordybe sig og arbejde mere selvstændigt.

Undervisningen i 3. forløb omfatter især

- arbejde med at lytte til tysk, som det tales i og uden for tysktalende lande
- arbejde med at læse og bearbejde forskellige teksttyper inden for skønlitteratur og sagprosa
- deltagelse i samtaler og diskussioner
- redegørelse og fremlæggelse af forberedte emner, kommentere og udtrykke synspunkter
- arbejde med at udtrykke sig skriftligt i et forståeligt og sammenhængende sprog om kendte emner, hvor indhold og stil søges afpasset modtager og formål.

Sprog og sprogbrug

Eleverne udvider deres aktive ordforråd og deres sprogfærdighed yderligere i takt med de emner og situationer, som undervisningsindholdet kræver.

Eleverne videreudvikler deres evne til at benytte sproget i forhold til situation, hensigt og emne samtidig med deres interkulturelle kompetence.

Undervisningen i 3. forløb omfatter især

- udtale, rytme og intonation
- opbygning af et centralt ordforråd, bl.a. ved at arbejde med ord og vendinger knyttet til forskellige situationer
- kommunikative strategier i forbindelse med lytning, læsning, samtale, præsentation og redegørelse
- forskelle på tale- og skriftsprog og forskelle på formel og uformel sprogbrug
- centrale grammatiske områder, fx sætningens grundstruktur, sætningstyper, ordklasser, verbernes former og kasus
- arbejde med tekstskrivning inden for forskellige genrer med henblik på retskrivning og tekstforståelighed.

Sprogtilegnelse

Eleverne styrker deres bevidsthed om, hvordan de bedst tilegner sig tysk. Dette sker bl.a. ved, at eleverne opsøger og udnytter de muligheder, der er for at bruge tysk i og uden for skolen, samt ved at de anvender deres erfaringer fra arbejdet med andre fremmedsprog.

Undervisningen i 3. forløb omfatter især

- arbejde med lyttestrategier afhængig af situationen
- arbejde med læsestrategier i forbindelse med tekstlæsning og informationssøgning
- arbejde med strategier, der fremmer mundtlig kommunikation
- forskellige præsentationsformer, herunder redegørelser, dramatiseringer, bånd- og videoptagelser og praktisk-musiske udtryksformer i forbindelse med fremlæggelser
- it og mediers muligheder i forbindelse med tekstproduktion, kommunikation og informationssøgning
- anvendelsen af ordbøger, grammatiske oversigter og andre hjælpemidler, evt. i elektronisk form
- skriveprocessen og dens faser.

Kultur- og samfundsforhold

Eleverne udbygger deres viden om kultur- og samfundsforhold i tysktalende lande. Interkulturelle sammenligninger af relevante kultur- og samfundsforhold i tysktalende lande og Danmark indgår løbende i undervisningen.

Aktuelle kultur- og samfundsforhold i tysktalende lande belyses på baggrund af geografisk og historisk almenviden.

Både aldersrelevante og aktuelle emner belyses gennem skønlitteratur, sagprosa og medier. Også internettet benyttes til dette formål.

Skolekontakt og internationale projekter, hvor tysk er kommunikationssprog, indgår i arbejdet.

Undervisningen i 3. forløb omfatter især

- emner fra skønlitteratur og sagprosa, som kan give eleverne indsigt i dagligliv, levevilkår, kultur og kunst i tysktalende lande
- informationssøgning gennem it, opslagsværker, aviser, magasiner, fjernsyn osv. Heri indgår arbejde med faglig læsning
- kommunikation på tysk i forbindelse med internationale projekter, fx e-mail-projekter.

Valgfag – 8.-9. klassetrin

Valgfaget er 3. fremmedsprog og bygger således videre på elevernes erfaringer med sprogtilenelse fra andre fremmedsprog, med sprog og dets brug, med begreber og forståelse af deres omverden samt med brug af it.

Der er tale om en stejl progression set i forhold til læseplanen for det 3-årige forløb (7.-9. klasse).

Undervisningen skal i et forløb omfatte samtlige fire centrale kundskabs- og færdighedsområder. Disse skal ses i en tæt, indbyrdes sammenhæng og integreres så vidt muligt i de enkelte undervisningsforløb.

Kommunikative færdigheder betegner, hvad eleverne er i stand til at foretage sig på tysk, i forhold til: lytte og forstå, læse og forstå, samtale, redegøre og skrive.

Sprog og sprogbrug betegner på, hvilket sprogligt niveau eleverne kan anvende kommunikative færdigheder, mht. udtale, intonation, ordforråd, strukturer, strategier og sprogbrug.

Sprogtilenelse betegner bevidstheden hos eleven om, hvordan han eller hun lærer og tilegner sig sproget og færdigheder.

Kultur- og samfundsforhold reflekterer fagets kulturformidlende indhold: de tekster, de film, den musik, den kunst og de oplevelser som er knyttet sammen i overordnede temaer.

Undervisningen foregår i en tryk atmosfære, så eleverne har lyst til at anvende det, de lærer. Det betragtes som naturligt, at eleverne laver fejl, og det er vigtigt, at eleverne får anerkendelse for deres fremskridt.

Eleverne opbygger således igennem hele forløbet deres selvtillid som sprogbrugere og deres forståelse af gode arbejds- og samarbejdsformers betydning for sprogtilenelse.

nelsen. Der skiftes således mellem forskellige organisationsformer (individuelt, par, gruppe, klasse) afhængig af emnet/ indholdet og aktiviteterens art.

De sproglige aktiviteter tilrettelægges således, at eleverne møder en mangfoldighed af oplevelser og sanseindtryk. Praktisk musiske arbejds- og udtryksformer indgår i de sammenhænge, hvor de kan tilføre undervisningen en yderligere dimension.

Kommunikative færdigheder

Sproget som kommunikationsmiddel og som udtryk for tysk kultur er i centrum. Indholdet bør omfatte en variation af aldersrelevante tekster, emner og aktiviteter.

Undervisningen omfatter samtlige kommunikative færdigheder; i begyndelsen af forløbet med særlig vægt på mundtlig kommunikation og udtale.

I valgfagsforløbet arbejder eleverne især med at

- lytte til længere tekster om kendte emner fra dagligdagen, evt. med støtte i form af tekst og billeder
- læse, uddrage og bearbejde informationer fra forskellige teksttyper
- spørge om og videregive informationer om kendte emner fra dagligdagen
- redegøre, referere og kommentere samt udtrykke egne følelser og meninger
- arbejde med samtaleaktiviteter
- udtrykke sig skriftligt i et forståeligt og sammenhængende sprog, hvor indhold og stil søges afpasset efter modtager og formål.

Sprog og sprogbrug

Eleverne arbejder med at opnå et aktivt ordforråd. Eleverne udvikler deres sprogfærdighed i takt med de emner og situationer, som undervisningsindholdet kræver.

Eleverne arbejder med sproglig opmærksomhed, således at de bliver bevidste om, hvordan brugen af tysk skifter alt efter hensigt, situation og emne.

Arbejdet med sprogiagttagelse, herunder grammatik, integreres så vidt muligt i såvel tekstarbejde som i arbejdet med mundtlig og skriftlig sprogfærdighed.

I valgfagsforløbet arbejder eleverne især med

- udtale, rytme og intonation
- opbygning af et centralt, præcist og varieret ordforråd, bl.a. ved at arbejde med ord og vendinger knyttet til forskellige situationer
- teknikker til at udvide og organisere ordforråd
- anvendelse af relevante lytte-, samtale- og læsestrategier

- centrale grammatiske områder, fx sætningens grundstruktur, sætningstyper, ordklasser, verbernes former og kasus
- tekstskrivning inden for forskellige genrer med henblik på retskrivning og tekstforståelighed.

Sprogtilegnelse

Eleverne styrker deres bevidsthed om, hvordan de tilegner sig tysk. Dette sker bl.a. ved, at eleverne opsøger og udnytter de muligheder, der er for at bruge tysk i og uden for skolen, samt ved at de anvender deres erfaringer fra arbejdet med dansk og andre fremmedsprog.

Den sproglige opmærksomhed øges ved elevernes afprøvelse og hypotesedannelse samt feedback fra læreren.

I valgfagsforløbet arbejder eleverne især med

- lyttestrategier i forhold til en situation, herunder lytte efter hovedindhold eller lytte efter detaljer
- læsestrategier, herunder skimming og skanning i forbindelse med tekstarbejde og informationssøgning
- strategier, der fremmer mundtlig kommunikation, herunder omskrivning ved hjælp af andre ord samt brug af sproget uden at være sikker på, at det er sprogligt korrekt
- forskellige præsentationsformer, herunder redegørelser, dramatiseringer, bånd- og videooptagelser og praktisk-musiske udtryksformer i forbindelse med fremlæggelser.
- it og mediers muligheder i forbindelse med tekstproduktion, kommunikation og informationssøgning
- anvendelse af ordbøger, grammatiske oversigter og andre hjælpemidler, evt. i elektronisk form
- skriveprocessen og dens faser.

Kultur- og samfundsforhold

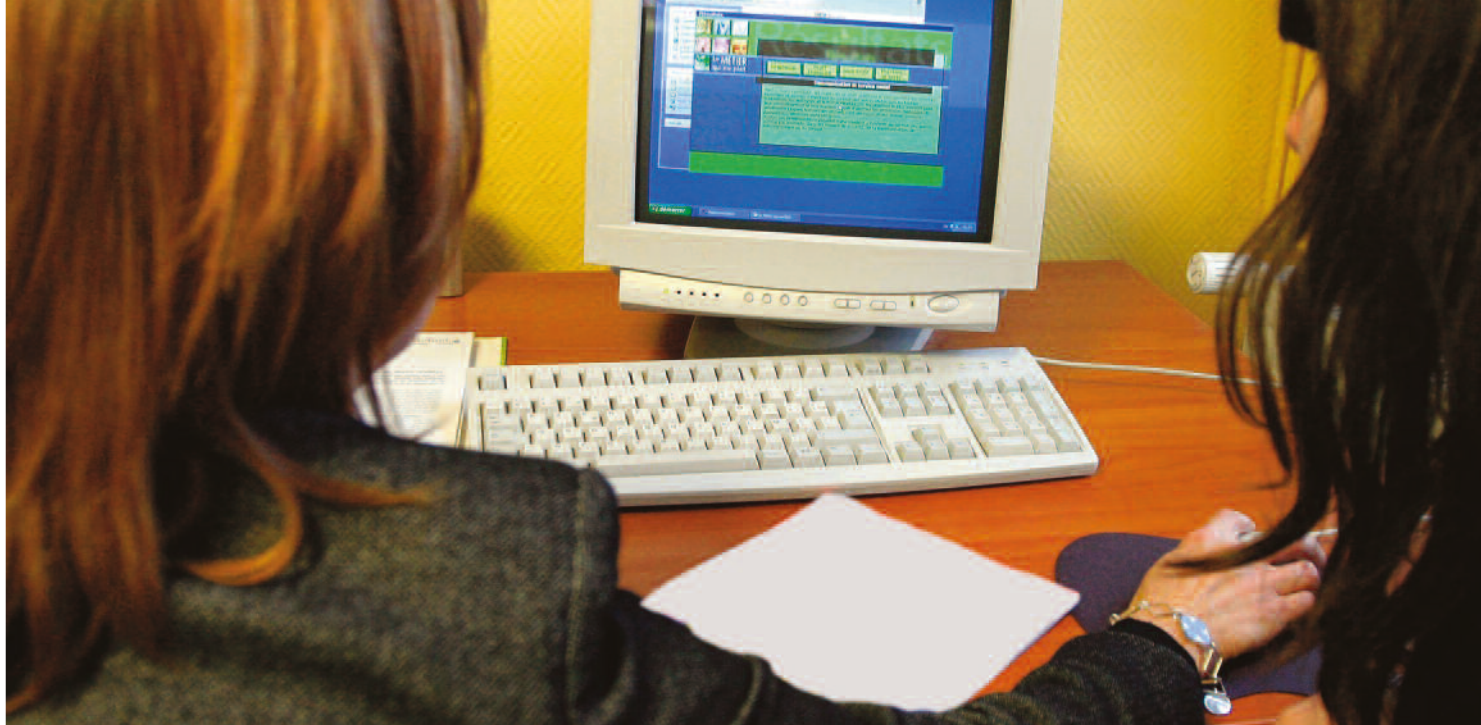
Eleverne tilegner sig viden om kultur- og samfundsforhold i tysktalende lande. Interkulturelle sammenligninger af relevante kultur- og samfundsforhold i tysktalende lande og Danmark indgår løbende i undervisningen.

Aktuelle kultur- og samfundsforhold i tysktalende lande belyses på baggrund af geografisk og historisk almenviden.

Både aldersrelevante og aktuelle emner belyses gennem skønlitteratur, sagprosa og medier. Også internettet udnyttes til dette formål.

Skolekontakt og internationale projekter, hvor tysk er det relevante kommunikationsprog, indgår i arbejdet.

Interkulturelle sammenligninger af relevante kultur- og samfundsforhold indgår løbende i undervisningen.

I valgfagsforløbet arbejder eleverne især med

- emner fra skønlitteratur og sagprosa, som kan give eleverne indsigt i dagligliv, levevilkår, kultur og kunst i tysktalende lande
- informationssøgning gennem it, opslagsværker, aviser, magasiner og fjernsyn.
- kommunikation på tysk i forbindelse med internationale projekter, fx e-mail projekter.

Undervisningsvejledning for faget tysk

Indhold

Tidligere start på 2. fremmedsprog	20
Begynderundervisning	20
Elevforudsætninger	20
Tosprogede elever	20
Principper for undervisningen	20
Undervisningens indhold	20
Forslag til aktiviteter	21
Kontaktmuligheder	22
Arbejds- og samarbejdsformer	22
Kommunikative færdigheder	22
Opgaver og aktiviteter	22
Lytte og iagttagelse	22
Læse- og tekstarbejde	23
Læsestrategier	24
Billedet som oplæg til samtale	24
Skriftlig fremstilling	25
Sprog og sprogbrug	26
Arbejde med udtale og intonation	26
Arbejde med ordforråd og orddannelse	26
Faste udtryk og vendinger	27
Talesprog og skriftsprog	27
Forskellige teksttyper	27
Konnektorer/tekstforbindere	27
Grammatik	27
Sprogtilegnelse	28
Hypotesedannelse	28
Hypoteseafprøvning og feedback	28
Holdninger til elevsprog og fejl	29
Strategier	29
Kultur- og samfundsforhold	30
Elevernes opfattelser af andre	30
En bred opfattelse af kultur- og samfundsforhold	30
Valg af temaer	30
Progression i arbejdet	30
Ideer til undervisningsforløb	31

Den praktisk-musiske dimension	31
Sang og musik	31
Billeder	32
Film	32
Sproglege	32
Drama	32
Mange intelligenser eller mange måder at lære/arbejde på	33
Praktisk-musiske aktiviteter i forbindelse med skolekontakter	33
Medier	33
Tværfaglighed	34
Faglige bidrag til det tværfaglige	34
Erfaringer med projektorienterede arbejdsformer	35
Informationsteknologi	35
Elektronisk tekstbehandling	35
Elektroniske ordbøger og stavekontrol	35
Ideer til arbejdet med tekstbehandling	35
Elektronisk post	36
Internettet i undervisningen	36
Fagspecifikke programmer	37
Undervisningsdifferentiering	37
Planlægningsspørgsmål	38
Evaluerings	38
Logbog	39
Portfolio	39
Den Fælles Europæiske Referenceramme for Sprog	40

Tidligere start på 2. fremmedsprog

Kommunalbestyrelsen kan ifølge § 55 a i folkeskoleloven efter indstilling fra skolebestyrelsen godkende, at der gennemføres forsøg med at tilbyde eleverne tysk og fransk på 6. klassetrin. Undervisningsministeren kan fastsætte nærmere regler herom.

Dette medfører, at kommunalbestyrelsen på initiativ fra den enkelte skole kan godkende undervisning i tysk og/eller fransk fra 6. klassetrin. Det er en forudsætning, at der samtidig sker en justering af undervisningens tilrettelæggelse, hvor der tages hensyn til, at eleverne er et år yngre.

Begynderundervisning

Elevforudsætninger

Når elever møder fremmedsproget tysk som 2. fremmedsprog i 6. klasse eller vælger tysk i folkeskolen fra 7. klasse eller som valgfag og 3. fremmedsprog i 8. og 9. klasse, er de fleste motiverede for at komme i gang med deres nye fremmedsprog og medbringer en række forestillinger og erfaringer om tysktalende lande. Ligheder med og forskelle fra modersmålet og engelsk skal opmuntre eleverne til at eksperimentere med fremmedsproget. Det er særlig vigtigt i begynderundervisningen, at læreren, både i tilrettelæggelsen af undervisningen og i valget af materialer og aktiviteter, er opmærksom på, at der kan være store forskelle i elevernes sproglige forudsætninger og deres opfattelser af tysksprogede kulturer.

Tosprogede elever

Dette gælder i særlig grad de tosprogede elever. Det er vigtigt at huske, at også tosprogede elever kan have helt andre forudsætninger. Undervisningen må derfor lige fra starten prøve at skabe et samspil mellem elevernes sproglige og kulturelle forudsætninger, således at alle elever oplever succes med deres sprogtilegnelse. De forskellige forudsætninger i forhold til sproglig og kulturel viden skal udnyttes, så eleverne kan bruge hinanden i arbejdet med at tilegne sig tysk. Det er vigtigt, at undervisningen giver disse elever mulighed for at trække på de sprogligt og kulturelt funderede erfaringer, de har inden for et givent område. Det er vigtigt, at læreren hjælper eleverne med at aktivere og udvikle strategier til at trække på disse resurser, for det sker ikke automatisk. Tosprogede elever har gennem deres kendskab til flere sprog et stort potentiale for at udvikle sproglig bevidsthed, men for at potentialet skal udfoldes, er det væsentligt, at den sproglige bevidsthed stimuleres, og at elevernes erfaring med sprog bruges til noget i undervisningen. Det kan man fx gøre ved at arbejde med kontrastiv analyse, hvor man sammenligner sprogs ligheder og forskelle. Dette kan alle elever i klassen tilmed have stor gavn og glæde af.

For mange tosprogede elever kan det være en ulempe, at de må tilegne sig tysk via dansk. Der, hvor deres danske sprog ikke slår til, får de problemer. Derfor er det ekstra vigtigt, at disse elever hører meget tysk og bl.a. lærer tysk via tysk. Nogle tosprogede elever vil måske i en periode have behov for fx intensiv lyttetræning kombineret med ordforrådsarbejde. Her kan bl.a. online øvelser være motiverende, og eleverne kan fortsætte arbejdet uden for skoletiden. Desuden er det godt, hvis eleverne har mulighed for at lytte til de tekster, der arbejdes med i undervisningen, hjemme.

Principper for undervisningen

Eleverne skal opmuntres til at gætte og bruge sproget og vide, at det betragtes som naturligt, at de laver fejl. Elevernes lyst til og selvtillid i arbejdet med det tyske sprog er to afgørende og vigtige begreber i tilrettelæggelsen af undervisningen. For at undervisningen i tysk i 6. eller 7. klasse kan opleves som en succes af alle elever, må en række principper tilgodeses:

- Undervisningen tager udgangspunkt i, hvad eleverne kan og ved bl.a. fra undervisningen i dansk og engelsk.
- Undervisningen foregår i en tryk atmosfære, så eleverne har mod på at forsøge sig med sproget.
- Den enkelte elevs parathed til at udtrykke sig respekteres.
- Undervisningens indhold bygger på konkrete, dagligdags og virkelighedsnære emneområder.
- Sprog og handling knyttes sammen i starten. Sproget benyttes til at opnå en hensigt, og der arbejdes med konkrete ting.
- Der arbejdes med praktisk-musiske aktiviteter, fx i form af sange og rim.
- Der opbygges et klasseværelsessprog, som er en vigtig forudsætning for, at eleverne finder det naturligt at benytte tysk i undervisningen.
- Elevernes selvtillid prioriteres højere end kommunikationsfærdighed og sproglig præcision.
- Det betragtes som naturligt, at eleverne laver fejl.
- Fra starten opbygges gode arbejds- og samarbejdsvaner, der forbereder eleverne til at kunne samarbejde i par og grupper.
- Der skiftes mellem forskellige organisationsformer, så eleverne får mulighed for at gøre personlige erfaringer med sproget sammen med andre.
- Gennem løbende evaluering får eleverne en bevidsthed og viden om, hvad de kan, og hvor de er på vej hen i deres sprogtilegnelse.

Undervisningens indhold

Tysklands geografiske nærhed og kendskab til den fælles dansk-tyske historie vil for tyskundervisningen betyde samtalestof lige fra den første time.

Udgangspunktet må tages i elevernes sproglige forudsætninger, elevernes generelle omverdensforståelse samt deres allerede indarbejdede arbejdsvaner og -metoder. Fra dansk og engelsk kender eleverne de færdigheder, der også er centrale i tysk: lytte, imitere, se, tale, læse og skrive. Eleverne tilegner sig sprog forskelligt og med forskellig hastighed. Nogle får mest ud af at høre sproget, nogle af at imitere, nogle skal skrive det og nogle skal bevæge sig, bruge kroppen, gøre noget osv. Man kan således bedst tilgodese alle elever i klassen ved at sørge for, at aktiviteter og materialer er varierede og alsidige.

Begynderundervisningen bør udnytte, at eleverne hurtigt kan lytte-forstå og læse-forstå ganske meget enkelt talt og skrevet tysk, fx ved at læreren opfordrer eleverne til at samle på tyske ord, som de synes ligner danske, og til at finde korte tekster. Læreren bidrager med tekster, som giver eleverne en oplevelse af, at de godt kan forstå tysk.

Lytteaktiviteterne skal vægtes meget i begynderundervisningen, da de er grundlaget for elevernes egen sprogproduktion. Det er således vigtigt, at læreren helt fra starten taler tysk, men accepterer, at eleverne henvender sig på dansk, og at læreren gennem dvd/video og cd/lydbånd bringer hverdagsliv og sprog ind i klasseværelset. Da eleverne i forhold til engelsk i langt mindre grad møder tysk i deres hverdag uden for skolen, er det lærerens opgave at sørge for, at eleverne får det "sproglige bad" i form af mange og varierede lydindslag i undervisningen. Lyd- og billedmedier giver mange muligheder for lytte/iagttagelseopgaver, der kan forbinde opbygningen af kommunikative færdigheder med viden om kulturer, hvori sproget indgår.

Film og dvd/video giver autentiske muligheder for lytte- og iagttagelseopgaver. Her bringes dagligliv og sprog ind i klasseværelset, og eleverne får hjælp til forståelsen gennem situationerne, personernes kropssprog og mimik. Samtidig kan eleverne lægge mærke til og gradvist tilegne sig hyppige udtryk og notere sig noget, man ikke finder i Danmark. De fleste films autentiske sprog vil dog typisk være alt for svært forståeligt i begynderundervisningen. Derfor vil de i begynderundervisningen eventuelt også vises med danske undertekster.

Til forberedelse af samtaler er det væsentligt, at eleverne indøver ordforråd, nogle sproglige elementer/udtryk og vendinger samt udtale og rytme i helheder. Det kan med fordel ske gennem arbejde med sange, rim, rollespil og dramatiseringer.

Især lege og kommunikative spil indeholder som opgavetype velegnede aktiviteter til at øve sig i at lytte og tale samt forbinde sprog og handling. Man kan fx indlede med memory- eller ordkortspil og indlæringspil, hvor ordforråd og mulige sætningsmønstre er klart definerede. På grund af den hyppige gentagelse bliver både ordforråd og talemønstre til sproglige rutiner. De sproglige

rutiner sætter eleverne i stand til at formulere nye sætninger og begå sig aktivt og kreativt på fremmedsproget.

Video- eller lydoptagelser af de omtalte aktiviteter giver gode evalueringsmuligheder – og kan være velegnet præsentationsmateriale for forældregruppen.

Begynderundervisning skal også indeholde skriftlige aktiviteter til støtte for sprogtiltagelsen. Eleverne kan eksperimentere med skriftlige lege, korte rim, nedskrivning af enkle ting som navne, adresser og farver samt ord eller korte sætninger til billeder og billedhistorier. Senere arbejder de med små breve, e-mails, digte, historier og rollespil eller noterer kammeraternes svar på forskellige spørgsmål. Her kan en række kendte metoder fra dansk- eller engelskundervisningen anvendes.

Der bør arbejdes så meget som muligt på tysk. I starten ved at læreren i størst muligt omfang taler tysk, men accepterer, at eleverne henvender sig på dansk. På den måde udsættes eleverne for den størst mulige mængde af sproget, og de vænnes samtidig til, at man i tysktimerne taler tysk.

Eleverne skal beskæftige sig med tysk på tysk, men de er også nødt til at lære "om tysk" samt at få draget sammenligninger mellem dansk og tysk for på den baggrund at få udviklet deres sproglige bevidsthed. Det er i denne forbindelse vigtigt at udnytte elevernes sproglige nysgerrighed. Dette vil samtidig kunne støtte udviklingen af deres modersmål, ligesom indholdssiden kan være en fælles referenceramme for de to sprog.

Forslag til aktiviteter

Sammenlignet med engelsk er tysk i langt højere grad bundet til skolens undervisning, da eleverne i ikke særlig høj grad møder sproget i medierne eller generelt i deres dagligdag. Sproget får derved et præg af at være "skolefag". Det giver færre muligheder for at få "privat" fornøjelse af sproget, og læreren må derfor være ekstra opmærksom på at inddrage autentisk tysk i undervisningen. Teknologien gør det fx muligt for eleverne at komme i kontakt med tysk uden for skolen gennem tv, film, blade, aviser og især internettet. Det skal læreren udnytte ved i undervisningen at inddrage disse medier, fx ved konkrete opgaver om indsamling af informationer, små anmeldelser af film og tv-programmer, sange osv.

En måde at udnytte og udvide elevernes erfaringer og forestillinger på kan være, at de i den allerførste undervisning får til opgave at medbringe noget, de forbinder med tysktalende personer, med rejseminder fra et ophold i et tysktalende land, eller noget, som eleverne har derhjemme og som de mener er produceret i et tysktalende land. Ved hjælp af en dansk/tysk ordbog finder eleverne gruppevis de tyske betegnelser for de medbragte materialer. På kort, som gerne må have format som spillekort,

skrives det tyske navneord til hvert af de medbragte materialer. Kortene kan bruges til fx memory, ordkort eller kortspil. Med hjælp fra læreren udarbejder eleverne de tyske replikker, der skal bruges til spillene og fastsætter spillereglerne. Eleverne kan også udforme skriftlige tekster til de medbragte genstande – først i form af associationer, som læreren skriver på tavle eller overhead. Par- eller gruppevis kan eleverne derefter vælge ord, som de kan bruge til en kort skriftlig tekst. Som fælles klasseprodukt kan samtlige tekster sættes sammen til en collage. Elevernes forskellige iagttagelser er et godt udgangspunkt for at finde samtalestof, og de vil hurtigt opdage, at de, når de lytter til eller læser tysk, kan genkende og forstå mange ord.

En anden opgave kan være, at eleverne gruppevis laver spillekort med bynavne, som de kan bruge til at spørge hinanden om, hvor byerne ligger. Derefter kan de ved hjælp af brochurer lave et sæt parallelkort med seværdigheder. Hermed er der to sæt kort, der kan bruges til nye spil. Videre kan eleverne trække et kort med en by og herfra skrive et fiktivt postkort til klassekammeraterne. Læreren skal give hjælp, så opgaven bliver en indsætningsøvelse eller færdiggørelse af en tekst. Eleverne kan også udforme deres postkorttekst som en rebus, hvor et manglende ord bliver erstattet af en tegning. Produkterne kan bruges som udgangspunkt for at arbejde med sprog og sprogbrug på det niveau, der passer til elevernes forudsætninger. For at integrere arbejdet med lytteforståelse i dette forløb udvælges videosekvenser eller lyd- og billedmateriale fra tyske byer og egne. Her kan opgaven fx være at notere sig de forekommende bynavne og eventuelle seværdigheder. Eleverne kan bruge notaterne til fx parvis at udsørge hinanden.

Eleverne opbygger fra begyndelsen et klasseværlessprog med vendinger som fx *Sage das bitte noch mal. Ich habe nicht ganz verstanden. Kannst du das Wort erklären? Ich weiß das richtige Wort nicht. Hilfst du mir bitte? Das habe ich vergessen. Das weiß ich nicht.* Herved får eleverne mulighed for at deltage aktivt i undervisningen og eksempelvis give udtryk for egne kommunikationsproblemer.

Kontaktmuligheder

Også i begynderundervisningen bør der sættes på at have kontakter til tysktalende lande eller lande, hvor tysk også læres som fremmedsprog, fx gennem gæstelærere, brevvekslinger med skoler eller venskabsklasser – eventuelt også ved hjælp af elektronisk post. Disse kontakter giver gode muligheder for, at eleverne bliver opmærksomme på sammenhængen mellem sprog og kultur- og samfundsforhold og på ligheder og forskelle mellem deres egen kultur og andre kulturer.

Læreren skal opmuntre eleverne til at finde ud af, hvilke muligheder de har for at udvide ordforrådet uden for skolen, fx når de ser fjernsyn, køber varer fra tysksprogede lande eller finder tekster, som er skrevet til tysksprogede

turister. Det kan give inspiration til nye emneområder og opgaver, som eleverne ønsker at tage op.

Arbejds- og samarbejdsformer

I begynderundervisningen lægges grunden til de arbejds- og samarbejdsformer, som skal kendetegne den videre tyskundervisning. Valget af arbejdsform i begynderundervisningen er derfor særlig vigtig. For at fremme elevernes muligheder for at få personlige erfaringer med sproget, organiseres undervisningen som en vekslen mellem fællesarbejde, gruppearbejde, pararbejde, værkstedsarbejde og individuelt arbejde. Navnlig er pararbejde væsentligt. På denne måde får eleverne mest tale-tid, samtidig med at det giver trykthed at tale sammen parvis.

For at tilgodese elevernes forskellige måder at tilegne sig sprog på integreres praktisk-musiske aktiviteter, og læreren sørger for, at metoder og materialer er varierede og alsidige.

Kommunikative færdigheder

Opgaver og aktiviteter

Eleverne skal i undervisningen opleve, at de har brug for tysk, og at det er spændende og udfordrende at bruge sproget. Derfor skal arbejdet med opbygningen af de kommunikative færdigheder bestå i, at eleverne bliver sat i situationer, hvor de skal bruge tysk til at løse opgaver eller aktiviteter, fx til at gennemføre praktiske, sociale og kreative handlinger. Gennem disse aktiviteter vil eleverne blive præsenteret for såvel indholdsmæssige som sproglige udfordringer. Derved opnås en kommunikativ situation, hvor der er noget, man skal snakke om, men hvor der også er fokus på det sproglige.

I en klasseundervisning, hvor samtalen foregår mellem læreren og én elev ad gangen, får eleverne for lidt sproglig træning. Det "sproglige bad" i hver lektion, i form af mange og varierede lydindslag evt. med tilhørende opgaver, gør det væsentlig lettere for eleverne at tilegne sig tysk.

Kommunikative aktiviteter kræver og skaber en samtalestruktur, hvor alle taler med mange. Der kan arbejdes i par eller grupper, eller eleverne kan gå rundt mellem hinanden i klassen og tale med hinanden ud fra en opgave.

Lytte og iagttagelse

Grundlaget for elevernes egen sprogproduktion er det receptive sprog, og det er først og fremmest gennem mødet med mediernes, lærerens og kammeraternes sprog, at eleverne får deres sproglige modeller.

Eleverne skal arbejde med materialer, der er baseret på lyd- og billedmedier. Det er også væsentligt, at eleverne vænnes til at høre og forstå forskellige varianter af tysk.

Et gennemgående element må være at skabe behov for, at eleverne meddeler sig til hinanden om noget nyt, overraskende eller interessant, dvs. at kommunikationen indeholder en reel udveksling af oplysninger eller oplevelser.

Elevernes forforståelse om det, der skal ses eller høres, skal aktiveres, fx gennem brainstorming eller gætteaktiviteter, så udbyttet bliver større. Samtale om billeder, der er knyttet til materialet, hjælper også. Det er af stor betydning, at eleverne ved, hvad de skal bruge det hørte eller sette til, og at lytte- og iagttagelseopgaver giver eleverne noget at meddele sig til hinanden om, også efter at de har udført opgaverne.

Eksempler på lytte- og iagttagelseopgaver

- Tøm billedet for navneord/tillægsord/genstande.
- Fortæl historien bag billedet/portrættet/situationen.
- Skru ned for lyden eller billedet og gæt, hvad der siges og sker.
- Stop lyd- og billedmediet og gæt, hvad der videre vil ske.
- Lav en personbeskrivelse på baggrund af det sette eller hørte.
- Beskriv et eller flere miljøer, rum, huse fra sekvensen.
- Lyt efter og notér, fx hyppige udtryk eller noget, man ikke finder i Danmark.
- Lyt efter bestemte informationer med støtte i billedoplæg.
- Omsæt det hørte til billeder eller tegneserier.
- Fremstil ordkort og kommunikative spil.
- Fremstil fælles dansk/tysk ordliste til brug for det videre arbejde.
- Udarbejd ordfelter med tema- eller emnerelevante ord/vendinger.
- Sæt stikord i rigtig rækkefølge.
- Dramatiser den hørte situation.

Sådanne opgaver kan tilrettelægges, så den ene elev lytter eller ser efter noget, mens den anden elev har en anden opgave, fx ved at eleverne arbejder med egne lydbånd/cd'er. Efter lytning eller gennemsyn mødes eleverne to og to og informerer hinanden.

Denne arbejdsform lægger også naturligt op til det, der bør være en almindelig aktivitet senere i forløbet. Her kan én eller flere elever arbejde med et stof, det være sig billede og/eller lyd, med det formål at skulle redegøre for det til en gruppe kammerater eller en anden modtager uden for klassen.

Læse- og tekstarbejde

Arbejdet med tekster er i vid udstrækning grundlaget for elevernes egen sprogproduktion. Elevernes sproglige hypoteser om tysk dannes primært ud fra mødet med mediernes sprog, lærerens sprog og kammeraternes sprog (se afsnittet om sprogtilegnelse). Eleverne arbejder med trykte tekster, video-/dvd- og lydbaserede tekster, cd og tekster fra nettet.

Væsentlige kriterier ved valget af tekster:

- Eleverne skal opleve teksten som læseværdig, spændende, informerende eller aktuel.
- Tekstens tema skal give mulighed for identifikation.
- Teksten skal give mulighed for kreative bearbejdningsmuligheder og subjektive tolkninger.
- Teksten skal give stof til eftertanke og diskussion om det fremstillede tema.
- Tekstens sproglige niveau skal være i overensstemmelse med elevernes sproglige formåen samtidig med, at den giver dem mulighed for at udvide deres sproglige kompetence.

Det er endvidere vigtigt, at teksterne indeholder forskellige dimensioner eller synsvinkler. Disse fremmer undervisningsdifferentieringen og elevernes mulighed for at arbejde ud fra egne forudsætninger og interesser. Eksempelvis kan en novelle eller en film indeholde en beskrivelse af tyske levevilkår i fortid, nutid eller fremtid (en historisk dimension). Den kan gennem skildringen af, hvordan personer taler til hinanden, udtrykke noget om omgangsformer og holdninger (den sociale og etiske dimension).

Endelig kan sammenhængen mellem tekstens indhold og udtryksform (den æstetiske dimension) indgå i arbejdet med teksten. Skønlitterære tekster er særligt velegnede, fordi de som oftest ikke fremstiller hændelser og sagsforhold udtømmende. Dermed lægger de op til, at eleverne skal digte med – med følelse, fantasi og forstand.

Eksempler på aktivitetsforslag til tekstarbejde:

- Lave ordkort med stikord fra handlingen, finde logiske rækkefølger i disse ordkort, fortælle mundtligt eller skriftligt.
- Lave et billede, en collage, en plakat til hele teksten eller til særligt udvalgte steder i teksten.
- Fokuser på begyndelsen og slutningen af tekstafsnit. Eleverne kan derefter gætte på indholdet imellem begyndelsen og slutningen.
- Skrive breve/emails, som en person i teksten kunne skrive til en anden person i teksten.

Om teksters sværhedsgrad kan man generelt sige, at en tekst aldrig er for svær for eleverne, men den opgave, der er knyttet til teksten, kan være for svær. Ved et konsekvent arbejde med læsestrategier vil arbejdet med læse-tekster kunne gøres funktionelt.

Læsestrategier

Det er væsentligt, at eleverne fra starten bliver bevidste om, *hvorfor* de læser, og at de indstiller deres læsning efter dette formål, nøjagtig som de gør det på dansk.

Eleverne kan:

- læse for at orientere sig
- læse for at finde informationer
- læse for at finde holdninger
- læse og følge bestemte instruktioner
- læse for fornøjelsens skyld.

I hver situation kan man bede eleverne at læse efter specifik information eller global forståelse.

Det er vigtigt at have forberedt eleverne på, hvad de skal læse efter, fx ved at stille spørgsmål på forhånd.

Udvikling af læsefærdighed på et fremmedsprog kræver et bevidst arbejde med læsestrategier. Dette gælder læsning af alle slags tekster, både skønlitterære og faglitterære. Dette arbejde omfatter tre faser – før, under og efter:

Før læsningen (*aktiveringsfasen*)

Her opbygger eleverne læseforventninger, fx ud fra overskriften, billeder, statistikker, diagrammer, oversigter, cd/bånd, dvd/video, associationsøvelser, aktivering af forviden, ordforråd og hypotesedannelse om tekst eller tema.

Under læsningen (*læsefasen*)

I denne fase kan eleven lytte og læse fx for at få en personlig oplevelse. Men de kan også læse efter specifikke detaljer og notere informationer ved hjælp af nøgleord, understregninger, udfyldning af skemaer eller tage noter. Under læsningen kan eleven også danne sig et overblik over indhold og struktur i teksten. En hjælp kan være billedrækkefølge, tegninger af handlingsforløbet, layout eller sætningsforbindere. Der kan skelnes mellem tre læsestrategier:

- Skimming af en tekst, dvs. den læsemåde, hvor eleverne hurtigt lader øjnene løbe ned over teksten for at få fat i hovedindholdet, fx når de læser hen over en artikel eller et opslag i en ordbog.
- Skanning af en tekst, dvs. den læsemåde, hvor man lader øjnene løbe hen over teksten med henblik på at finde bestemte informationer. Denne læsemåde anvender man, når man slår op i en køreplan eller leder efter et bestemt ord i ordbogen.
- Nærlæsning af en tekst, dvs. den læsemåde man anvender, når man har brug for alle informationerne, fx når man læser en opskrift eller hele opslaget/artiklen i en ordbog.

Efter læsningen (*perspektiveringsfasen*)

Efter læsningen vil det første skridt for at sikre forståelsen af teksten ofte være den umiddelbare bearbejdning af indholdet, hvor eleverne arbejder med de spørgsmål, der så at sige udgør tekstens skelet: *wer, wo, wann, was, warum*.

Som yderligere øvelse kan man slette kortere eller længere passager af teksten og bede eleverne om at forestille sig, hvad der kan have stået. Man kan også klippe teksten i stykker og bede eleverne om at sætte den rigtigt sammen. Hvis eleverne har fået forskellige opgaver under læsningen, samles informationerne til fælles viden. Og det er også her eleverne sammenholder deres forhåndsforventninger med det, de faktisk har fået ud af teksten. Her kan eleven sammenligne opstillede hypoteser med den konkrete tekst, sammenfatte indholdet i resume eller referat og supplere med personlig stillingtagen. Eleverne kan også genskabe handlingen i et andet "sprog", i en anden tid, med en ny synsvinkel, som en anden teksttype, fx collage, digt, læserbrev, artikel, eventyr, historie, tegneserie eller billedfrise.

En yderligere vigtig strategisk færdighed, som spiller sammen med disse læsestrategier, vil være, at eleverne bliver bevidste om, hvornår de skal slå ord op i en ordbog, og hvornår de skal gætte ud fra sammenhængen. Dette forhold hænger sammen med den måske allervigtigste strategi for tekstarbejdet og undervisningen generelt: at bevare evnen, modet og lysten til *at gætte*.

I praksis vil læsestrategierne ofte blive anvendt som en kombination af forskellige læsemåder.

- Romaner og noveller eller uddrag af disse, som læses for oplevelsens skyld, eller længere tekster, som eleven skal have overblik over, læses så hovedindholdet og/eller nogle detaljer huskes.
- Faglitteratur, hvor eleven ofte skal læse efter specifikke informationer, skal også sommetider nærlæses, hvis det gælder om at forstå en faglig tekst til bunds.
- En opskrift eller en brugsanvisning kræver i første omgang en læsemåde, hvor der lægges mærke til alle enkeltheder, og senere vil der blive brug for at skanne under genlæsning. På samme måde læser man i uddannelsesøjemed en tekst for at sætte sig grundigt ind i den.

Læsningen af tekster spiller desuden en meget stor rolle for den gode fælles oplevelse, der kan ligge i, at alle har arbejdet med den samme tekst, sådan at alle kan inddrages i en fælles samtale om det læste, hvor læreren gennem elevernes og egne bidrag perspektiverer det læste.

Billedet som oplæg til samtale

Anvendelsen af billeder i undervisningen rummer mange fordele. Dets indhold opfattes umiddelbart, uafhængigt af modtagerens sproglige færdigheder, og det kan være med til at belyse de tysktalende landes kultur- og samfundsforhold. Et billede kan anskueliggøre og konkretisere indholdet i en tekst, støtte ordforrådsarbejdet og illustrere eller kommentere en tekst. Hertil kommer, at billedet kan aktivere elevens forforståelse, motivere til opdagelse og sætte en sproglig produktion i gang, fx gen-

nem billedbeskrivelse, billedsammenligning, rollespil, styrede dialoger og frie ytringer.

I arbejdet med billeder kan eleverne fx gå ud fra følgende arbejds spørgsmål: *Was fällt euch zu diesem Bild ein? Beschreibt Personen, Landschaft, Situationen, Handlung, Farben, Stimmung, Jahreszeit... Begründet eure Beschreibung! Was ist vorher passiert, und was wird nachher geschehen? Wie würde ein ähnliches Bild in Dänemark aussehen?*

En af eleverne i gruppen kan fx overtage rollen og gå ind i en af personerne på billedet. Klassen stiller herefter lignende spørgsmål til ham/hende.

Skriftlig fremstilling

Det er vigtigt, at eleverne i tyskundervisningen får mulighed for at samle mange slags skriveerfaringer, og at læreren hjælper dem med at udvikle disse. Progressionen for den skriftlige fremstilling kan gå fra leg med sproget og associationsøvelser til egen tekstproduktion. Det skriftlige arbejde skal derfor indgå som en integreret del af undervisningen helt fra begyndelsen. Tyskundervisningen bør sammen med dansk og engelsk være med til at videreudvikle elevernes interesse for skriveprocesser og skriveprodukter.

Eleverne arbejder fx med:

- Alfabetøvelser, hvor et bogstav vælges ud. Der findes ord i ordbogen og udfærdiges en collage med bogstavet og de udvalgte ord.
- *Wortspiele*, hvor eleverne vælger et eller flere ord, som de prøver at illustrere ved hjælp af bogstaverne.
- *Meine deutschen Lieblingswörter*, hvor eleverne skriver yndlingsord ud fra fx ordets betydning, klang eller udseende.

Associationsøvelser tager fx udgangspunkt i et billede, et symbol, en person, en farve, et udtryk eller et stykke musik. Fx kan eleverne lave en illustration, mens der afspilles et musikstykke, og skrive substantiver, verber og adjektiver ned, der passer til illustrationen. Eleverne danner sætninger med de udvalgte ord og forbinder dem til en sammenhængende tekst. Den færdige tekst kan fx anbringes under illustrationen, så tekst og billede danner en helhed.

Digtformen kan på grund af enkel sætningsopbygning være en let overskuelig tekst og lægge op til leg med sproget. Digte fra tyske og andre udenlandske unge, der også lærer tysk, egner sig godt som model for elevernes egen digtproduktion.

Idéer til digtskrivning: eleverne arbejder med tidsangivelser og skriver fx ugedagsdigte, månedsdigte, årstidsdigte; de kan skrive digte ud fra begrebspar, fx by/land, krig/fred, kulde/varme, jeg/min ven og før/nu.

Det fremmer skrivelysten, når eleverne klart oplever, at skriveopgaverne er beregnet til at blive læst af andre. At fremstille breve og modtage svar virker således meget motiverende. Eleverne arbejder fx med brevets teksttypiske træk, kuvertudfyldning, personlige og officielle tiltaleformer, faste vendinger ved indledninger og afslutninger og forholdet mellem brevets formål og valg af sproglige virkemidler.

I forbindelse med klassekorrespondance og udvekslingsrejser opfordres eleverne til sammen med læreren at lave et idékatalog, der kan give dem inspiration og valgmuligheder til produktion af tekster. Dette idékatalog kan fx indeholde:

- *Persönliche Steckbriefe* i mange forskellige udformninger, personlige oplevelser, ønskeforestillinger og fremtidsdrømme.
- Beskrivelser af elevernes dagligdag, fremstillinger af danske stemningsbilleder, alternative turistbrochurer om elevernes hjemegn.
- Iagttagelser fra udvekslingsrejser.

Med udgangspunkt i klassens idékatalog arbejder eleverne med mange forskellige former for skriftlig fremstilling, som med fordel kan deles op i de faser, der kendetegner procesorienteret skrivning:

- En idéfase, hvor emnet klargøres og idéproduktionen stimuleres.
- Brainstorming, hvor eleverne skriver alle idéer ned uden at ordne/kategorisere dem efter indhold eller væsentlighed. Ved at fortælle en kammerat eller læreren om skriveidéerne på forskellige tidspunkter i skriveforløbet, kan eleven få hjælp til at udvikle skriveidéerne, stoffet og organiseringen.
- Første udkast, hvor indholdet er vigtigst. Eleverne sammenskriver deres tanker uden hensyn til syntaks og sprogrigtighed.
- Responsfasen, hvor eleverne eller læreren kommenterer teksten, stiller aktiverende spørgsmål og kommer med nye forslag til tekstens indhold. Efter behov kan der indlægges flere responsfaser, hvor den skrivende kan få hjælp fra kammeraterne og læreren for at forbedre sin tekst og udarbejde sit andet udkast.
- Korrekturfasen, hvor eleven fokuserer på ordforråd, grammatik og stavning. Tidspunktet i undervisningsforløbet og elevforudsætningerne vil være afgørende for, hvilke grammatiske områder der skal lægges vægt på. Elevernes produkter kan således være et velegnet udgangspunkt for det videre arbejde med sprog og sprogbrug.
- Layoutfasen, hvor eleverne skal opmuntres til at gøre meget ud af teksternes layout, således at teksterne bliver interessevækkende for læsere.

Det at skrive, støtter elevens læring, men er også en måde at kommunikere på. Det skriftlige arbejde skal derfor indgå som en integreret del af et undervisningsforløb.

Sprog og sprogbrug

For at øge elevernes bevidsthed om sprog og sprogbrug må lærerne i dansk og i fremmedsprog arbejde sammen. Både i dansk og i fremmedsprog skal undervisningen gradvist udbygge elevernes bevidsthed, både om det enkelte sprog og dets brug, men også om sproglige regler generelt. Arbejdet med fremmedsprog støtter også en mere præcis forståelse af modersmålet og dets anvendelsesmuligheder.

Arbejde med udtale og intonation

Udtale

Dansk og tysk er i familie med hinanden, og det gælder også de danske og tyske sproglyde. Undtagelse er nogle få sproglyde og bogstavkombinationer, som eleverne skal arbejde aktivt med. Det drejer sig især om: a, ch, sch, st, v, w, ei, ie, ß, z og evt. au, äu, eu.

Når fokus er på udtalen

- kan eleverne imitere autentisk lyd fra cd'er m.m.
- kan man lade eleverne fokusere på de ord, der er lette eller svære at udtale. De kan samles og remses op, rap-pes
- kan eleverne hjælpe og rette hinanden
- kan eleverne gentage efter læreren
- kan eleverne arbejde med rim og remser, fx Zungenbrecher.

Intonation

Den tyske intonation er noget mere levende end den danske. Derfor er det vigtigt, at eleverne så ofte som muligt lytter til autentisk tysk, der er talt af indfødte tyskere, og at de derefter efterligner det så godt som muligt.

Det kan man fx gøre ved at lytte til og øve

- små dialoger
- rim og remser
- digte
- oplæsning
- sange
- drama.

Arbejde med ordforråd og orddannelse

Et godt ordforråd er helt afgørende for gode kommunikative færdigheder. Ordforråd læres bedst i en sammenhæng, fordi ordene lagres og kaldes frem i grupperinger, der kan være bestemt af semantisk eller lydlig beslægtethed. Nogle eksempler:

- Som optakt til mange emneområder kan eleverne udarbejde associationskæder, fx *Essen – Abendbrot; Brot, Milch, Cola, Salami, Würstchen, Käse, essen, trinken.*
- Eleverne laver en brainstorm for at lukke et emne op, hvori der også kan indgå danske ord, fx *Essen: Wurst, Brot, Milch, Frikadeller, bøf, Bier, citroner osv.* De danske ord skal efterfølgende forvandles til tyske.
- Under arbejdet med et emne kan eleverne samle nye ord under dette emne, fx *Kleider: Die Hose, der Pullover, der Rock, die Bluse, die Strümpfe.*
- Under arbejdet med et emne eller en tekst, der hører til emnet, kan eleverne arbejde med at skelne mellem ord, der ligner dansk, engelsk eller er internationale, og dermed styrke deres sproglige bevidsthed, fx *Essen: ligner dansk: Kartoffeln, Brot, Apfelsine, Kohl osv. / ligner engelsk: Butter, Bier, Kuchen osv. / internationale ord: Cola, Spaghetti osv.*
- Betydningsmæssigt beslægtede ord kan ordnes efter forskellige kriterier: Ordfamilier, fx efter substantiver, adjektiver og verber, som *Liebe, verliebt, sich verlieben.* Antonymier, fx *Liebe – Haß, Freude – Trauer/Ärger.* Synonympar, fx *froh/glücklich.*

Når eleven enten skal gætte ords betydning eller selv producere nye ord, er det godt at lære nogle principper for orddannelse. Man skal derfor også gøre noget ud af at arbejde med

- Sammensatte ord, fx *Reise+Tasche, Klasse+(n)+Fahrt+Kasse.*
- Afledninger enten med fokus på forstavelsen, fx *un-, ent-, zer-: unfair, entdecken, zerbrechen* eller endelsen, fx *-in, -bar, -los: Schülerin, sichtbar, farblos.*

Eleverne opfordres til i grupper at konstruere nye ord. Disse kan være starten til korte tekster i form af sætninger, fortællinger eller digte. For nogle grupper kan de også give nye samtalemuligheder ved, at eleverne spørger hinanden indbyrdes: *Was bedeutet dieses Wort hier?*

Faste udtryk og vendinger

I alle sprog bruges faste udtryk og vendinger, som ikke altid kan oversættes direkte. De er som regel meget typiske for sproget og skal derfor øves og bruges i en sammenhæng. Bl. a. er det vigtigt at blive bevidst om tiltaleformer og hilsner ved møde eller afsked, så eleverne kan anvende dem efter hensigten.

- Det er en god ide at spørge eventuelle pennevenner om deres måde at bruge tiltaleformerne på, herunder om, hvornår man siger De eller du til forskellige personer.
- Det er vigtigt, at læreren anvender mange faste udtryk i undervisningen i klasserummet.
- Eleverne arbejder med at bruge vendingerne, fx i små dialoger.

I billedlige udtryk bruges ofte andre billeder end på modersmålet, fx *Abwarten und Tee trinken*, *ein Glückspilz*, *eine Schlafmütze sein*, *Hals- und Beinbruch*.

Eleverne kan gå på opdagelse i sproget efter faste udtryk og vendinger, bl. a. ved at lytte og se film, eller når de læser.

Talesprog og skriftsprog

Når man taler, er der gode muligheder for at få budskabet igennem, bl. a. ved hjælp af tone, mimik og gestik samt gentagelser. Når man skriver, er en højere grad af sammenhæng og præcision nødvendig. Tegnsætning, afsnitsinddeling og layout er ganske vist med til at formidle betydning, men produktet er permanent, og man har ingen mulighed for umiddelbart at rydde eventuelle misforståelser af vejen, fx vedrørende ordvalg eller høflighedsgrad.

For at udvikle et flydende talesprog er det godt, at eleverne ligesom på dansk kan anvende småord og fyldord, de såkaldte "gambits", der får samtalen til at glide, fx *aha, mm, wirklich! Ach? Klingt interessant! Moment mal, ja, aber, also, ach so* etc. Disse fyldord kan indøves aktivt, men man bør også bruge nogen tid på dem i lytteøvelser.

For at bevidstgøre eleverne om forskelle mellem tale- og skriftsprog, kan man parvis lade dem fortælle en historie, der optages på bånd. Derefter kan parrene indbyrdes bytte bånd, nedskrive historien fra båndet og give den en skriftlig form. En anden mulighed er at lave en tegneserie om til en fortælling og vice versa.

Forskellige teksttyper

Eleverne har ofte en sikker fornemmelse for de forskellige teksttyper som fx dagbog og reklame eller diskussion og interview. Denne viden udnyttes, så eleverne arbejder med de træk, der er karakteristiske for disse teksttyper på tysk.

For at øge eleverne bevidsthed om forskellige teksttypers udformning kan eleverne gruppevis eller parvis arbejde med at skifte mellem 2 teksttyper, fx fortælling, dialog, drama, digt, billedcollage, tegneserie, personligt brev, dagbogsnotat, eventyr osv. Derefter kan de læse deres produkter op for hinanden og sammenligne, hvilke indholdsmæssige og sproglige ændringer, der er sket. Eleverne kan også formidle samme emne ved parvis eller gruppevis at lave fx en dagbogsoptegning, et skuespil, en videoreportage til en tysk venskabsklasse eller et officielt brev til opslagstavlen for så til sidst at sammenligne produkterne i plenum og diskutere forskelle.

Konnektorer/tekstforbindere

Det er vigtigt at arbejde med konnektorer eller tekstforbindere, da teksten skifter betydning alt efter, hvilken tekstforbinder/konnektor man vælger, fx

Ich gehe spazieren
wenn es schneit
weil es schneit
obwohl es schneit
seitdem es schneit

Det er vigtigt at arbejde med elevernes bevidsthed om de muligheder, der ligger i at bruge forskellige konnektorer.

Det er også en god ide, at eleverne går på jagt efter dem i de tekster, de arbejder med.

Tekstforbindernes funktion i en tekst kan gøres tydelig ved, at eleverne parvis udfylder huller i en tekst, hvor alle tekstforbindere mangler. Når de fx ud fra konteksten har prøvet at gætte sig frem til, hvad der kunne stå, får de samme tekst, denne gang med de oprindelige tekstforbindere. Herefter kan eleverne sammenligne og diskutere deres valg i forhold til originaltekstens.

Grammatik

Arbejde med grammatik understøtter de kommunikative færdigheder. Derfor er det vigtigt, at eleverne bliver opmærksomme på, hvilken funktion grammatiske regler har i forskellige kommunikative sammenhænge. Det er ligeledes vigtigt, at eleverne bliver fortrolige med brugen af elektroniske og bogbaserede hjælpemidler. For at kunne benytte en ordbog, må eleverne bl. a. kende forskellen på ordklasser.

Grammatikundervisningen lægges således til rette, at den giver eleverne muligheder for at gøre sproglige erfaringer. Et sprogligt fænomen gøres først til genstand for målrettet undervisning, når eleverne har mødt det i en række varierede sammenhænge gennem deres kommunikative brug af sproget.

Gennem tekstarbejdet, med såvel det talte som det skrevne sprog, præsenteres eleverne for centrale grammatiske områder i varierede, kommunikative sammenhænge. Den funktionelle brug af sproget er overordnet isoleret grammatisk korrekthed.

Verberne er centrale betydningsbærende elementer i sætningen. Derfor er de særlig vigtige for den sproglige iagttagelse. Da morfologien (endelserne) er anderledes end på dansk, bør den øves og kædes sammen med tidsformerne i meningsfulde sammenhænge. I tilknytning til verbernes sammensatte tider er det nødvendigt at arbejde med regler for tysk sætningsbygning. For at kunne få styr på, hvilke sætningsled der kan kædes sammen med forskellige verber, bør eleverne kunne identificere de centrale sætningsled: subjekt, verballed, subjektsprædikat, objekter og præpositionsforbindelser. Til det formål kan der par- eller gruppevis arbejdes med sætningspuslespil, hvor eleverne udfylder kort for hvert sætningsled med et muligt ord. Herefter blandes kortene med sætningsledene, og eleverne opfordres til at danne nye sætninger, fx de sjoveste, de korteste eller de længste.

Der bør hele tiden tages udgangspunkt i, hvad eleverne får brug for at kunne, for at kommunikationen lykkes.

- Hvis eleverne skal fortælle om en oplevelse, vil de hurtigt få brug for især de personlige, possessive og henførende pronominer, fordi de er med til at skabe sammenhæng i de fleste tekster.
- I en situation, hvor en elev fx vil fortælle om en planlagt tur, får han måske behov for at kunne udtrykke fremtid, formodninger og ønsker. Dette kan gøres ved brug af præsensformer som på dansk, ved brug af modalverber, *würde* - konjunktiv eller tidsadverbier som *morgen* eller *nächste Woche*.
- Behovet for at kunne angive tid, sted og retninger leder arbejdet ind på præpositionerne, herunder den kasus, de styrer.
- Når elever har brug for at udtrykke noget om størrelse, form, farve og egenskaber, er det nødvendigt at arbejde med bøjningen af artikler og adjektiver.
- For at fremme elevernes mulighed for at tale og skrive i andet end korte hovedsætninger, at stille spørgsmål og fx fremsætte personlige holdninger og vurderinger, tager man ledsætnings- og infinitivkonstruktioner op.
- En del grammatiske fænomener indføres ved hjælp af faste vendinger, som fx konjunktiv: *Ich würde, möchte, hätte gern*

Sprogtilegnelse

Undervisningen tilrettelægges sådan, at eleverne udvikler og styrker deres bevidsthed om, hvordan de tilegner sig tysk og bliver opmærksomme på, at sprogtilegnelse er en proces, de selv har indflydelse på. Dette kræver, at eleverne inddrages i tilrettelæggelsen og en bred anvendelse af forskellige organisationsformer med særlig vægt på

pararbejde. Pararbejdsformen giver mulighed for at anvende sproget på utallige måder, ligesom den medvirker til at udvikle elevernes interpersonelle og kommunikative kompetencer på én og samme tid. En forudsætning for, at alt dette kan lykkes, er, at undervisningsmiljøet er præget af tillid og accept, så eleverne tør eksperimentere med deres eget sprog.

Hypotesedannelse

Elevsprog er sprog, der er "på vej". Man kan sige, at eleverne har et "intersprog", der hele tiden udvikler sig. Dette "intersprog" udvikler sig ved, at eleven mere eller mindre ubevidst danner sig nogle formodninger om tysk og prøver sig frem og ser, om formodningerne bekræftes eller afkræftes. Ved at lytte opmærksomt til elevernes sprog og analysere det får læreren et indblik i elevernes hypotesedannelse, som bl.a. bygger på deres erfaringer med dansk og engelsk og deres fornemmelser for tysk. Den enkelte elevs tysk udvikler sig også ved, at hun eller han danner og afprøver hypoteser om, hvordan det tyske sprog fungerer. Der er tale om formodninger, der kan være løsere antagelser, gæt og intuitive fornemmelser, som dog sjældent er fuldstændig tilfældige. Eleverne prøver sig frem og vurderer, om formodningen bekræftes eller afkræftes.

Hypoteseafprøvning og feedback

Hypoteseafprøvning med tilhørende feedback sker i tysktimerne, fx ved pararbejde med billedkort. En elev beder en kammerat om et kort med *Kirche*, som kammeraten på grund af udtalen opfatter som *Kirsche*. Det, at eleven nu får et forkert kort, er en meget kontant form for feedback, baseret på mislykket kommunikation.

Samtalen er en anden, velegnet situation til afprøvning af hypoteser. Her kan den opmærksomme sprogbruger lære meget om, hvad der bliver forstået og ikke forstået, og hvilken effekt bestemte ord har på samtalepartneren. Eleven har mulighed for at få feedback i forbindelse med det sprogstof, der arbejdes med, i arbejdet med ordbøger samt i dialog med andre elever i klassen, læreren og tysktalende uden for skolen.

Læreren skal sørge for, at det sprog, eleverne møder gennem de mangeartede tekster, er rigt og varieret, men vigtigst er det, hvad eleven foretager sig med teksterne og sproget. Kun ved elevens aktive bearbejdning kan det ny sprogstof integreres med det gamle, således at der bliver tale om en tilegnelse.

Eleverne skal derfor have mulighed for at involvere sig i mange forskellige arbejdsformer i et trygt miljø, hvor de tør afprøve at sige noget på tysk.

Holdninger til elevsprog og fejl

Det er et nødvendigt led i den sproglige udvikling at lave fejl, og det er vigtigt for sprogtiltagelsen, at eleverne tør og har lyst til at sige noget. Det giver eleverne selvtilid, når kommunikation lykkes og ikke hele tiden afbrydes af rettelser. Som følge heraf vil eleverne turde eksperimentere med sproget og være lydhøre over for at blive rettet og lytte efter gode råd og vejledning.

Ved at afprøve sit sprog i en samtale tager eleven en kommunikativ risiko. Derfor er det vigtigt, at eleverne kender til karakteristiske træk ved samtaler, som fx

- pauser, hvor man planlægger, hvad man vil sige
- ufuldstændige sætninger, fortællelser
- konstruktionsbrud, hvor eleven fx begynder på en sætning med *dass* eller *weil*, der opgives og ændres til en hovedsætning

Såvel lærer som kammerater bør give den talende tid og være bevidste om hensigtsmæssig adfærd. Det er hele elevens sprog, der fortjener opmærksomhed – ikke bare fejlene. Fejl bør først rettes, enten når eleven beder om det eller ved afslutningen af aktiviteten. Når eleven har ro og tid til at tænke sig om og aktiverer sin viden om sproget, kan læreren ofte få ham eller hende til at identificere eller rette egne fejl. Det er ofte en bedre strategi, end at læreren retter dem.

Strategier

En strategi er en måde at angribe et problem på. Når eleverne skal lære tysk, løber de ind i en række problemer, men der er forskelligartede strategier, som de kan benytte for at løse dem. Elevernes arbejde med strategier kan derfor understøtte deres forståelse af sproget og fremme deres sprogproduktion.

Kommunikationsstrategier anvendes, når man ikke umiddelbart kan udtrykke det, man gerne vil sige eller skrive. Eleverne bør opmuntres til at anvende nyttige strategier, fx at forklare en tings udseende og funktion, fx *ein Tier mit langen Ohren* i stedet for *Kaninchen*, at bruge overbegreber, fx *Blumen* i stedet for *Rosen*, *Tulpen*, *Nelken* ..., at understøtte deres sproglige forsøg med mimik og kropssprog og bede om hjælp på tysk, fx *Wie sagt man das...? Ich komme nicht drauf*. Det er også vigtigt, at eleverne lærer at signalere, når der er noget, de ikke forstår, og hvad det er, der giver problemer. Når eleverne opmuntres til at bruge sådanne kommunikationsstrategier i stedet for bare at give op eller bede læreren om hjælp på dansk, engageres de i aktiv hypotesedannelse og hypoteseafprøvning.

Forståelsesstrategier omfatter læse- og lyttestrategier og gættestrategier på ord eller udtryksplan. Lytte- og læsestrategier har mange fællestræk. Det er lytte- eller læsehensigten, der bestemmer den måde, vi lytter eller læser

på. Det er derfor vigtigt, at eleverne ligesom på modersmålet kan indstille deres lytning eller læsning efter det, de ønsker at opnå. (Se også afsnit om læsestrategier).

I lytte- og læseprocessen har eleverne mange kilder at trække på for at nå frem til en forståelse af teksten. Eleverne kan opbygge forventninger til tekstens indhold, fx ud fra teksttypen, tekstens overskrift, kendskab til afsenderen, billedmateriale, egennavne og stednavne samt tidsangivelser.

Eksempler på fremgangsmåder er:

- Orienterende lytning eller læsning, der anvendes, når modtageren ønsker at orientere sig bredt om indholdet, fx i en avis.
- Selektiv lytning eller læsning udnyttes, når modtageren søger specifikke informationer, fx i et fjernsynsprogram eller en køreplan.
- Detaljeret lytning eller læsning fokuserer på de vigtigste informationer i teksten, og i sjældnere tilfælde bruges global lytning eller -læsning, når modtageren skal forstå alt, fx i en opskrift eller en kort telefonbesked.

En kombination af to eller flere af disse fremgangsmåder er ofte det mest hensigtsmæssige.

Indlæringsstrategier kan lette tilegnelsen af det fremmede sprog. For at understøtte tilegnelsen af ordforrådet kan læreren opmuntre eleverne til at udarbejde personlige ordbøger, hvor de fx skriver lister over de for dem vigtige ord i forbindelse med et bestemt tema i undervisningen. Senere skriver eleverne disse ord ind i fx et associationsnet eller en oversigt eller indfører dem på tegninger, så de bliver sat i forbindelse med allerede kendte ord. Eleven beslutter måske også at sige 20 af ordene højt, hver gang hun eller han har fat i sin ordbog.

Eleverne bør gradvist præsenteres for de forskellige strategier, når det naturlige behov opstår i undervisningen. Det er også en god idé at lave øvelser med dem, hvor eleverne fx skal beskrive ting eller gætte ord, som de ikke kender. Først og fremmest gælder det dog om at henvise eleverne til de egnede strategier, når de har brug for dem, således at de efterhånden selv lærer at anvende dem i deres arbejde med sproget.

Arbejdet med at afprøve og vurdere strategier øger den enkelte elevs bevidsthed om egen sprogtiltagelse. Derfor er det vigtigt, at eleven sammen med læreren opsætter mål for det fortsatte arbejde med sprogtiltagelsen. Samarbejdet mellem lærerne i dansk og i fremmedsprog vil øge elevernes bevidsthed om sprog og sprogbrug. Både i dansk og i fremmedsprog skal undervisningen gradvist udbygge elevernes bevidsthed – både om det enkelte sprog og dets brug, men også om sproglige regler generelt. Arbejdet med fremmedsprog støtter også en mere præcis forståelse af modersmålet og dets anvendelsesmuligheder.

Kultur- og samfundsforhold

Sprog udvikles i et menneskeligt fællesskab og er således udtryk for et lands eller en gruppes, ja det enkelte menneskes kultur. Tyskundervisningen giver eleverne mulighed for at opleve den tætte forbindelse mellem sprog og kultur, idet kultur bl.a. handler om, hvordan man lever, tænker og omgås hinanden. Det er vigtigt, at elever oplever og erfarer, at de samme ting i Danmark og i tysktalende lande kan have forskelligt indhold på grund af menneskers forskellige livshistorier og erfaringer. Derfor kan også ord, som betegner ting, betyde noget forskelligt, fx flag – *Fahne*, skole – *Schule*. På samme måde forholder det sig med omgangsformer i den daglige kommunikation, måder at indrette boligen på, måder at klæde sig på, spise osv.

Opgaver, hvor eleverne undersøger, hvordan de og deres familier og tysksprogede familier i Tyskland, Svejs og Østrig fx arrangerer et spisebord, fejrer fødselsdag, holder jul, bruger flag, kan bidrage til en forståelse af forbindelsen mellem sprog og kultur. Eleverne kan med lærerens hjælp finde billeder og tekster om disse emner. Gennem interkulturel sammenligning kan eleverne få indsigt i forbindelsen mellem ord og hverdagskultur. Den slags opgaver giver eleverne mulighed for at lægge mærke til forskelle og ligheder og skal bidrage til, at eleverne justerer og reviderer deres forståelse for, deres viden og deres forestillinger om og deres erkendelse af, hvordan andre og de selv lever.

Når der er tosprogede elever i klassen, er det oplagt at udnytte de interkulturelle sammenligningsmuligheder mellem tysksprogede kulturer og de tosprogede elevers kulturer.

Elevernes opfattelse af andre

Det er en stor opgave at få eleverne til at se andre mennesker som individer og ikke som stereotype repræsentanter for et helt folk. Det er især vigtigt, at eleverne udviser nysgerrighed og interesse, som ikke dømmes andre eller sætter dem i bås, uanset hvor de måtte komme fra.

Eleverne skal igennem arbejdet i tyskundervisningen udvikle deres viden om og forståelse af tyske kultur- og samfundsforhold. Denne viden bygges bl.a. op omkring geografiske facts og historiske begivenheder.

Undervisningen tager udgangspunkt i, hvilken viden og hvilke forestillinger om tysk sprog og kultur eleverne allerede har. Dette kan fx gøres ved hjælp af elevernes brainstorm, billeder, associationer eller elevernes medbragte ting fra tysktalende lande.

Det er vigtigt, at undervisningen tegner et alsidigt og nuanceret billede af kultur og samfundsforhold i tysktalende lande.

Undervisningen giver således eleverne mulighed for at opleve de tysksprogede landes kulturelle mangfoldighed.

En bred opfattelse af kultur- og samfundsforhold

Der arbejdes ud fra en bred opfattelse af kultur- og samfundsforhold, der bl.a. omfatter:

Dagliglivet, fx hvorledes leves livet i forskellige miljøer, hvad beskæftiger folk sig med, og hvad foretager de sig i deres fritid?

Samfundsforhold, fx hvorledes fungerer det politiske system, hvordan er skolesystemet opbygget, hvilken rolle spiller massemedierne, hvilke aktuelle samfundsmæssige problemer er man optaget af?

Normer og værdier, fx hvad anser folk for at være vigtigt i deres liv? Hvilke problemer oplever de? Hvordan er forholdet mellem forældre og børn? Hvordan betragter de forholdet mellem kønnene? Hvilken rolle spiller religionen?

Geografien, fx hvor findes de tysktalende lande på Europa-kortet? Hvem er deres naboer? Hvor mange mennesker lever der? Hvilke delstater, byer osv. findes der? Hvordan ser landskabet ud, bl.a. med floder, bjerge osv.?

Historien, fx grundpillerne i den nyere tyske historie, de tysktalende landes rolle i Europa, die Wende, øst-vest problematikken m.m.

Kulturlivet, fx hvilke oplevelser, livshistorier og livserfaringer, idealer, traditioner eller provokationer kommer til udtryk i nyere tysk børne- og ungdomslitteratur, film, arkitektur, maleri og musik?

Valg af temaer

Vigtige kriterier er,

- at eleverne oplever temaerne som væsentlige, motiverende og engagerende
- at temaerne giver muligheder for, at eleverne oplever dagliglivet i tysktalende lande
- at temaerne kan bruges – også i tværfaglige sammenhænge

Som eksempler på væsentlige temaer kan nævnes: dagligliv og levevilkår, familiemønstre, kønsroller, skoleforhold, ungdomskultur, fritidsliv, tysk litteratur, herunder eventyr og sagn. “På besøg i Østrig eller Svejs” og “aktuelle problemstillinger i tysksprogede lande”.

Progression i arbejdet

Det er ikke så meget temaet i sig selv, der er afgørende for dets placering i det samlede forløb, men snarere de opgaver og arbejdsformer, der knyttes til det. For eksem-

pel kan et tema som skoleforhold ligge tidligt i det samlede forløb og bl.a. omfatte indøvelse af ordforråd i tilknytning til elevernes interesser, inddragelse af video, lyd og egnede læsetekster, der giver anledning til at integrere kommunikative færdigheder og udvikle kulturel og samfundsmæssig viden.

I et senere forløb vil det samme tema måske fokusere på tekster, som belyser elev-/lærerforhold og giver eleverne gode muligheder for at leve sig ind i personernes forskellige situationer. For at sikre, at elevernes viden om kultur- og samfundsforhold ikke bliver overfladisk på grund af deres begrænsede sproglige færdigheder, kan man bruge dansk, når det er påkrævet.

I forbindelse med skolerejser og andre kontakter vil eleverne have brug for på tysk at fortælle andre om Danmark.

Sammen med eleverne må læreren overveje, hvad tyskere, svejtser, østrigere eller elever, der lærer tysk i andre lande, måske allerede ved om Danmark, og hvad de vil være interesseret i at få at vide. Her er det oplagt at undersøge forholdet mellem de farvestrålende tysksprogede turistbrochurer og websider på den ene side, og elevernes oplevelse af den egn eller den by de kender på den anden side. Eleverne kan eventuelt fremstille alternative informationer med tekst, billeder og lyd.

Ideer til undervisningsforløb

Det er vigtigt, at eleverne kommer i kontakt med andre, hvor brugen af tysk er en reel nødvendighed. Det kan ske ved udveksling af breve eller e-mails eller ved at tage på udvekslingsrejse med privat indkvartering i familier. Tyskland er som naboland både hurtigt og nemt at komme til. Der er også mange oplagte og spændende muligheder for at inddrage tysksprogede kultur- og samfundsforhold i undervisningen i form af en virtuel rejse på internettet til fx et forbundsland eller en by.

I begyndelsen af forløbet er enkelte små breve, hvis indhold er styret af læreren, en god idé. Efterhånden kan eleverne mere selvstændigt og projektorienteret arbejde på tværs af landegrænser. Alle elever skal i løbet af deres skoletid deltage i mindst ét internationalt projekt.

Undervisningen kan tage udgangspunkt i, hvad eleverne i forvejen ved om fx et forbundsland eller en by. De kan fortælle om egne erfaringer som turister, eller de kan medbringe fotos og andet billedmateriale, fx fra nettet. Eleverne kan henvende sig til turistbureauer, private institutioner og offentlige myndigheder eller finde webadresser for at få yderligere materialer.

Arbejdsformen tilgodeser i høj grad princippet om undervisningsdifferentiering og lægger op til, at nogle elever fx studerer turistbrochurer, aviser, internetsider og lek-

sika. Andre elever finder oplysninger i lærebogsmaterialer, mens andre igen læser tekster, der foregår i forbundslandet eller byen. Derefter forbereder eleverne mundtlige fremlæggelser i grupper eller enkeltvis, evt. med brug af plancher, brochurer, it-baserede præsentationsprogrammer som PowerPoint eller Photo Story.

Eleverne kan også foretage en virtuel rejse eller løse en webquest på nettet. Se eksempler på dette på www.emu.dk.

Den praktisk-musiske dimension

Også i tysk er det vigtigt at inddrage den praktisk-musiske dimension i undervisningen. Det er vigtigt, at opgaver og øvelser tilgodeser elevernes mange intelligenser. De praktisk-musiske aktiviteter er den del af undervisningen, der udfordrer det hele, skabende menneske, og som involverer alle sanser og dermed giver mulighed for at udnytte flere læringsstrategier.

De kreative arbejds- og udtryksformer tilgodeser i høj grad princippet om undervisningsdifferentiering. Eleverne arbejder selvstændigt kreativt med øvelserne i eget tempo og anvender tysk på det niveau, som de personligt er nået til. Mange af aktiviteterne skaber fælles oplevelser og giver plads til, at eleverne gør individuelle erfaringer.

Sang og musik

Det er oplagt at inddrage sange helt fra den første tysk-undervisning. At synge kan være befriende og kan give fællesskabsfølelse samtidig med, at ordene smelter sammen med melodi og rytme. Sange kan og skal synges mange gange, og bare i gentagelsen, fx i et omkvæd, som huskes, ligger der megen sprogindlæring, bl.a. udtale og intonation, som kommer helt af sig selv, når man synger sammen. Desuden får eleverne gennem sangene mange faste udtryk og vendinger. Samtidig appellerer musik til følelserne, og det er godt at få eleverne følelsesmæssigt involveret.

En rigtig god webside udover www.youtube.com er www.zzebra.de. Under *Liederbaum* i menuen finder man alverdens sange med tekster, noder og befringer, og klikker man på *Lied anhören*, spilles sangen. Desuden kan Goethe Institutets side www.stepintogerman.org varmt anbefales.

Musik er en vigtig del af kulturen, og dermed får man både kultur og sprog direkte ind i klasselokalet, hvor der sidder unge, der som regel også er optaget af musik. På denne måde bygger musikken bro hen over landegrænser. Samtidig er musik også noget, man kan tage stilling til. Derfor egner sang og musik sig godt som udgangspunkt for diskussioner om, hvad man kan lide, og hvad

man ikke kan lide. Musik og sang er også ord og tekster, som man kan arbejde helt anderledes med, da de involverer eleverne på en anderledes og umiddelbar måde.

Billeder

Billederne er som musikken et stykke tysksproget kultur, der kommer ind i klasselokalet. Billeder taler som musikken deres umiddelbare sprog, og de er meget velegnede som udgangspunkt for sprogindlæring. Billederne kan være malerier, malet af tysktalende kunstnere eller fotografier, plakater, illustrationer, vittighedstegninger, avisbilleder, billeder fra nettet, collager, tegneserier osv. Alle eleverne kan forholde sig til billedets indhold og opbygning uanset deres sproglige færdigheder. De tager følelsesmæssigt stilling. Der kan laves utallige øvelser med billeder som udgangspunkt, fx

- Tøm billedet for ord.
- Hvad forestiller billedet?
- Hvordan er billedet bygget op?
- Perspektiv (forgrund/baggrund) og bevægelse (statisk/dynamisk)
- Billedets farver
- Hvordan påvirker billedet dig?
- Hvad skete der før?
- Hvad sker der om lidt?
- Hvilken historie fortæller billedet?
- Skriv en kommentar til billedet
- Hvad tænker personerne?
- Lærer billedet os noget om tysk kultur?

Derefter kan eleverne, individuelt og i grupper, skrive små fortællinger om billedet, skrive digte, tegne eller male. Billedets indhold kan dramatiseres, spillet kan ledsages af musik, ligesom eleverne også kan skrive små anmeldelser af billedet. Det er tit en god ide at have flere billeder at vælge imellem. Mulighederne er mange.

Film

I endnu højere grad end gennem billeder bringer film den tysksprogede kultur direkte ind i klasseværelset. Film er det mest velegnede medie til at formidle kultur og sprog. Og her kan alle være med. Billederne fortæller deres historie, uanset hvor godt man forstår sproget. Samtidig med billedet og det talte sprog kører underteksterne på tysk som den tredje dimension, der støtter sprogindlæringen for eleverne. Filmen fortæller en historie, som man som tilskuer involverer sig i. Man identificerer sig, sympatiserer med den ene eller anden person i filmen. Man sætter sig i deres sted. Igen forholder man sig aktivt til dette stykke kultur, som film jo er. Filmen kan som intet andet medie sætte fokus på den interkulturelle dimension i undervisningen.

Der er mange typer film, der egner sig til sprogundervisningen

- Kortfilm
- Spillefilm

- Musikvideoer
- Tegnefilm
- Reklamefilm
- Serier
- Nyhedsudsendelser
- Vejrudsigter
- Quiz udsendelser.

Også i forbindelse med film er det vigtigt, at man arbejder med elevernes forforståelse til det, de skal se om lidt. Under især korte klip, såsom vejrudsigten eller nyhederne, er det vigtigt, at eleverne har en opgave, de skal lytte eller se efter. Og så er der arbejdet bagefter, som samler op på, hvad man har forstået. Der findes mange didaktiserede tyske film. Til disse film hører der som regel uddrag af filmdialogen. Det skal man benytte sig af, da det lægger op til det mundtlige arbejde med filmen. Eleverne kan dramatisere, efterligne dele af filmen og dermed bedre forstå og huske filmens handling.

Sproglege

At lære det tyske sprog, som eleverne ikke er omgivet af til dagligt, kræver gentagelse. For at gøre sprogarbejdet mere afvekslende kan man derfor arbejde med sproglege. Gennem sproglege varieres det, der skal læres, samtidig med at det øves. Sproget bliver en del af legen.

Der findes bl.a.

- Spil, såsom Trivial Pursuit, Memory, Tabu, Mensch ärgere dich nicht, kortspil m.m.
- Lege, hvor den ene skal tegne eller bygge det, den anden instruerer i.
- Lege, hvor den ene har kommandoen, og den anden skal gøre, hvad der bliver sagt, fx som bevægelsesleg to og to (Steh auf, setz dich, dreh dich um), som "Simon sagt" eller at følge en vej på et kort m.m.
- Kommunikative lege, hvor begge mangler informationer, som man gensidigt hjælper hinanden med, og som kræver, at eleverne skal kommunikere for at kunne løse opgaven.
- Endelig findes der også lege som fx 20 spørgsmål til professoren, grænseleg, kimsleg, til te hos kejseren, ich sehe was, was du nicht siehst, hviskeleg, ordstafet og mange flere.

Drama

Ved at arbejde med drama i tyskundervisningen, fx som rollespil eller simulation bliver sprog og handling kædet sammen. Dette styrker elevernes mundtlige sprogfærdighed, da arbejdet med mimik, gestik, udtale og intonation indgår i en meningsfuld sammenhæng. At arbejde med drama kræver mange gentagelser, mens man øver. Det støtter ordforrådsindlæringen og det aktive ordforråd, deriblandt faste udtryk og vendinger. Eleverne spiller forskellige roller og bruger tysk til at kommunikere i par, i større grupper eller i klassen.

Der kan være tale om mere bundne rollespil med præcist beskrevne opgaver eller friere rollespil, simulationer og dramatiseringer. Spillene kan dreje sig om at gennemprøve dagligdags situationer såsom at købe ind, eller de kan være mere fantasifulde såsom sketches eller lignende. De kan have form af diskussioner eller små dramatiske forløb. Der kan også være tale om at gætte nogle ord eller vendinger ud fra at mime.

Endelig kan man arbejde med at sætte et lille teaterstykke op, som man kan vise for andre. Det er for de fleste sjovt og motiverende, og det træner elevernes mundtlige sprogfærdighed. Det er en rigtig god idé at fastholde det med film eller digitale billeder. På denne måde kan man arbejde videre med det både mundtligt og skriftligt, ud over at det kan sættes ind i en portfolio, der også kan være digital.

Mange intelligenser eller mange måder at lære/arbejde på

Ligesom i al anden undervisning er det værdifuldt at tilgodese mange måder at lære på og dermed give eleverne mulighed for at inddrage de mange intelligenser, de er i besiddelse af. Det er en god idé, at eleverne benytter sig af alle sanserne og dermed fokuserer på andet end den sproglige intelligens. I det hele taget er erfaringer eller iagttagelser, der gøres med hele kroppen, både visuelt, kropsligt, logisk-matematisk osv. af stor værdi, når man skal lære en anden kultur at kende.

I arbejdet med et tema som *Schule* kan der fx tages udgangspunkt i det visuelle. Hvordan er en tysk skole sammenlignet med ens egen skole indrettet? Hvordan er klasseværelser indrettet? Hvordan er samspillet mellem eleverne og mellem lærer og elev? Hvordan ser fx legepladsen/skolegården ud? Når eleverne oplever noget med mange sanser, er det nemmere for dem at udtrykke deres erfaringer i ord.

I forbindelse med projekter er det også vigtigt, at man inddrager mange måder at lære på. I forbindelse med et emne som fx "So wohnen wir" kan man lade eleverne lave øvelser, som appellerer til deres forskellige styrkesider. Det er vigtigt, at eleverne er med til at vælge, hvordan de vil arbejde videre med et emne. Læreren kan fx lade dem vælge mellem at

- tegne et værelse
- liste genstandene i værelset op
- tømme billeder af tyske unges værelser for ord
- lave en alfabetisk opremsning af møbler, rum o. a.
- fortælle om værelse til kammerater
- skabe et drømmeværelse
- designe en fantasiseng
- finde kataloger på nettet og lave en møbelbutik
- lave interviews med eller spørgeskemaundersøgelser til kammerater om, hvordan de bor
- skrive en historie, som foregår i et værelse
- formulere spørgsmål om værelser og indretning

- arbejde med skabeloner og indretning af et rum, sådan at rummet bedst udnyttes, arbejde med farver og former
- dramatisere et besøg hos en person, hvor man får forklaret, hvad der er i rummet.

Praktisk musiske aktiviteter i forbindelse med skolekontakter

Skolekontakter kan være anledningen til at arbejde med praktisk-musiske aktiviteter. Når eleverne arbejder på tværs af grænser med forskellige projekter, er det oplagt at give dem en spændende udformning. Når klassen/holdet vil præsentere sin skole, sin by, sit land og dets kultur i forbindelse med et tema, kan eleverne fx gøre det mere levende ved hjælp af en videofilm, et PowerPoint show, en photo story, billeder, tegninger, collager, tekster med illustrationer, plancher, musik, brochurer osv.

Udgangspunktet kunne fx være overskrifter som:

- Hier ist meine Stadt
- So sieht meine dänische Schule aus
- So sieht der Unterricht bei uns aus
- Hier ist meine Familie
- So kleiden wir uns.

Medier

Eleverne er generelt meget motiverede for at arbejde med forskellige medier. Og vi har på skolerne efterhånden gode muligheder for at inddrage medierne i undervisningen. Elevernes interesse for computeren som arbejdsredskab, internettet, musik, musikvideo, tv og film bør udnyttes i undervisningen. Og der er mange muligheder:

- Eleverne kan lave en avis/et blad på computeren, som samtidig bruges til redigering og layout. Avisen/bladet kan indeholde nyheder eller være bygget op over et tema. Målgruppen kan fx være en venskabsklasse eller en anden klasse på skolen.
- Eleverne kan lave en radioudsendelse på computeren ved hjælp af mikrofoner, eller på lydbånd ved hjælp af båndoptagere eller cd ved hjælp af cd-optager. En radioudsendelse kan være en nyhedsudsendelse og indeholde speakerkommentarer, interviews, debatter med forskellige interessegrupper, nyhedsreportager eller være reklamespots, telefonprogrammer, quiz shows, musikprogrammer m.m.
- Eleverne kan lave en film med en almindelig eller digital videoptager. Den kan bruges til at vise talkshows, nyhedsudsendelser, musikvideos, sketches, teater m.m. En videooptagelse bliver selvfølgelig mest tilfredsstillende, hvis der er mulighed for en rigtig editering, men der kan også arbejdes med "klip i kamerateat".
- Til fremlæggelser af forskellige emner kan eleverne bruge programmer, som computeren eller internettet stiller til rådighed. De fleste elever er i dag fortrolige

med PowerPoint eller kan arbejde i programmer som Publisher eller photo story. Mange elever har adgang til computere i hjemmet og kan derfor let arbejde videre med den slags projekter hjemme.

Men det er *sprogindlæringen*, der er i centrum. Derfor er det vigtigt, at de programmer, man arbejder med, er nemme at bruge.

Tværfaglighed

Tyskundervisningen sigter på, at eleverne får udsyn og perspektiv og opnår en helhedsforståelse af et emneområde, samtidig med at de anvender og udbygger deres tyskkundskaber og færdigheder.

I tilrettelæggelsen af et tværfagligt arbejde er det vigtigt at tage udgangspunkt i fagets mål. Hvilke mål tilgodeses gennem det tværfaglige arbejde? Det er vigtigt at gøre sig overvejelser over, på hvilke områder det vil være velbegrunderet og oplagt at bruge arbejdsmetoder, færdigheder og viden fra tyskfaget.

De varierede arbejdsformer, individuelt, par, gruppe og værkstedsundervisning, giver eleverne et godt grundlag for selvstændigt arbejde. Og en emneorganiseret undervisning med et bredt sammensat materialevalg giver eleverne gode erfaringer med at udvælge og bearbejde tekster.

I læreplanens afsnit om kultur- og samfundsforhold er der angivet en række emner, som anses for velegnede i tyskundervisningens tre forløb. Det kan her overvejes, hvilke emner der ville egne sig bedst i en faglig sammenhæng, og hvilke i en tværfaglig sammenhæng. I det sidste tilfælde vil man måske inddrage flere timer og andre indfaldsvinkler end dem, der er specifikke for tyskundervisningen. Det vil derfor være et valg i tilrettelæggelsen sammen med eleverne at beslutte omfanget af et emne. Når eleverne fx har valgt et emne som *Familie und Wohnen* kan forskellige elevgrupper fokusere på fx sociale, etiske eller æstetiske aspekter og opdage, at de har brug for viden, færdigheder og metoder fra andre fag.

Emnet kan fastlægges ved hjælp af en brainstorming fase, hvor eleverne evt. sammen med lærere fra forskellige fag finder frem til et emne, der kan inspirere. Den næste fase er at finde frem til centrale problemstillinger. Eleverne er med til at samle stof ind, fx billeder, tekster, musik og artikler. De registrerer, hvad de umiddelbart kan høre, se og læse i deres omgivelser (litteratur, film, radio, tv og eventuelt erfaringer fra rejser).

I forbindelse med et tværgående emne som fx "Livskvalitet" kan eleverne arbejde med familiestruktur og boligformer, indkøbsvaner, fritidsliv, offentlige bygninger og musikkultur i Danmark og andre lande. En del af det

overordnede emne "Livskvalitet" kan indeholde adskillige tyskfaglige aktiviteter. Eleverne kan fx indsamle informationer om livsværdier for tysksprogede familier, herunder jævnaldrende tysksprogede unge. Eller de kan udarbejde interviewskemaer og interviewe personer, som de kun kan kommunikere med på tysk. Det tyskfaglige arbejde kan give mulighed for elevernes overvejelser om egne livsværdier og forventninger til fremtiden.

Faglige bidrag til det tværfaglige

Ved planlægning af tværgående emner er det hensigtsmæssigt at overveje, ud fra hvilke faglige indfaldsvinkler og i hvilke sammenhænge man periodevis vil arbejde tværfagligt. En historisk og/eller samfundsmæssig synsvinkel er fx oplagt i et emne som "Familien før og nu". Her får eleverne mulighed for sammenlignende undersøgelser om familie-, børne- og ungdomsliv før og nu, og de kan anvende og udbygge kundskaber og færdigheder fra forskellige undervisningsfag. Et emne som fx "Ungdomskulturer i dag" kan give anledning til, at elevernes sproglige og kulturelle viden udfordres ved fx at undersøge, hvordan unges kultur kommer til udtryk i det tysksprogede område, hovedsagelig gennem litterære tekster og sagtekster.

Som eksempler på tværgående emner, der kan bidrage til, at eleverne får udsyn og perspektiv, kan fx nævnes

- Børne- og ungdomskultur i andre lande
- Vi og de andre
- Kunst og kultur
- Livskvalitet og livsbetingelser
- Normer og værdier
- Menneskerettigheder
- Mure og grænser
- Miljø og energi.

Nogle eksempler på tyskfagets muligheder i projektorienteret sammenhæng:

Tyskholdet kan også deltage i opbygningen af en by med en række butikker (Aldi, Bauhaus, Lidl m.fl.), der indeholder forskellige varer. Byens indbyggere repræsenterer forskellige socialgrupper såvel i som uden for arbejdslivet. Eleverne udarbejder en række rollespil, der fx kan foregå i byens turistbureau, erhvervscenter, bibliotek, skole eller hjem. Her er der mulighed for at inddrage andre fag i fx beregninger, layout og tekstbehandling.

I forbindelse med samarbejde med tysktalende elever kan klassen arbejde med metoder til at foretage undersøgelser i praksis, fx interviewteknik, videoteknik, internetsøgning og e-mails. Det tværfaglige arbejde kan resultere i fremstilling af brochurer, aviser, diasserier eller film om egen by henvendt til en bestemt målgruppe.

Erfaringer med projektorienterede arbejdsformer

For at eleverne bedre kan få øje på tyskfagets muligheder i en tværfaglig og projektorienteret sammenhæng, er det vigtigt, at de gennem den daglige undervisning har gjort erfaringer med en eksperimenterende og praktisk-musisk undervisning.

Indsigt i projektarbejdsformens forskellige muligheder med hensyn til udtryksformer, og færdigheder i brugen af dem, giver såvel eleverne som tysklærerne delvis nye roller og opgaver – i et tæt samarbejde med andre faglærere og med formidling af tysk som et sprog- og kulturfag med grænseflader til andre fag.

Informationsteknologi

Brugen af it i tysk fremmer ofte elevernes motivation og åbner op for samarbejde om fælles projekter og personlig kontakt med andre. Informationsteknologiens muligheder skal tænkes med i planlægningen af tyskundervisningen, hvis det kan bidrage til at forbedre undervisningen på ét eller flere områder og føre til anvendelse af mere hensigtsmæssige arbejdsformer.

Samtidig er det vigtigt, at man også i tyskundervisning er opmærksom på de etiske spilleregler, der gælder i forbindelse med brugen af internettet. Eleverne skal være kritiske både i forhold til det, de ser og læser, men også i forhold til, hvad de selv lægger ud på hjemmesider, blogs m.m.

Elektronisk tekstbehandling

Når det gælder brugen af it i tyskundervisningen, synes det helt oplagt at lægge vægt på den elektroniske tekstbehandling i forbindelse med procesorienteret skrivning. Denne vægtning vil være den samme i faget dansk, og tekstbehandling er derfor et område, hvor et tværfagligt samarbejde vil være naturligt og nødvendigt.

På mange elever virker brugen af tekstbehandling i sig selv motiverende, og den øgede motivation fører til en større koncentration og bevidsthed om tekstproduktionen. Den skrevne tekst bliver mere læsbar, og arbejdet med layout og inddragelse af egne eller andre elevers tekster i undervisningen lykkes bedre.

Tekstbehandlingens muligheder for nemt at rette, slette eller tilføje tekst medvirker til, at eleverne får lyst til i højere grad at afprøve forskellige udkast til formuleringer.

Elektroniske ordbøger og stavekontrol

Inddragelse af tysk stave- og grammatikkontrol virker også hos mange elever positivt ind på arbejdet med skriftlig fremstilling, idet de her bliver gjort opmærksomme på, hvilke ord og vendinger programmer ikke kan genkende som tyske.

Samtidig skal man være opmærksom på, at disse programmer gennem deres hjælp til eleverne forleder mange til at tro, at når stave- eller grammatikhjælpen ikke protesterer, så er alt i orden. Men grammatikkontrollen tænker ikke, og i forbindelse med den nye teknologi er det blevet endnu vigtigere at træne elevernes bevidsthed om disse fejltypen, der er stærkt genererende for kommunikationen.

I arbejdet med skriftlig fremstilling kan eleverne ofte med fordel arbejde parvis eller i grupper på tre ved den samme maskine. På den måde bliver eleverne mere opmærksomme på sprog og sprogbrug og indhold, når de taler sammen om et fælles produkt.

Ideer til arbejdet med tekstbehandling

Planlægningsøvelser der fokuserer på processkrivning:

Eleverne brainstormer i smågrupper ud fra skriveoplæg. Nøgleord og sætninger skrives ned og organiseres i en rækkefølge og sammenhæng, der giver teksten mening.

Nedskrivningsøvelser:

- Stafetskrivning, hvor eleverne parvis eller enkeltvis sidder ved en maskine, læser den tekst, der allerede er skrevet, skriver videre på teksten, og efter en tid skifter eleverne til den næste maskine.
- Udfærdigelse af en sammenhængende tekst, der bygger på korte nøglesætninger, skrevet af læreren.
- Videregivelse af informationer i form af brev eller avis til forældre på tysk: Nyt fra tysktimerne.
- Eleverne skriver en tekst og fjerner derefter ord fra teksten. Det bliver andre elevers opgave at rekonstruere teksten. Den oprindelige tekst er "gemt" som facit.
- Eleverne kan skrive en historie, hvor de får stadig flere oplysninger at skrive ud fra, fx tid, sted, personbeskrivelser og konflikter og deres løsning. Efter samme princip kan eleverne arbejde med at skrive fx eventyr og science fiction.

Bearbejdningsøvelser:

Disse øvelser er især velegnede til at arbejde med sprog og sprogbrug og kommunikativ fejlanalyse.

- Varierede korte diktatøvelser, hvor egne og kammeratens fejl efterfølgende skal rettes.
- Eleverne bearbejder andres skriftlige produkter.
- Afslutning på stafetskrivning, hvor eleverne får til opgave at skulle færdiggøre den tekst, som de nu sidder ved, og som mange i klassen har bidraget til.
- Øvelser med at anbringe sætninger, verslinier eller tekstafsnit i logisk rækkefølge.
- Indsættelse af beskrivende tillægsord.
- Indsættelse af varierende overgangsord og udtryk, som på forhånd er fjernet fra teksten.

Elektronisk post

E-mail giver adgang til en direkte og hurtig kontakt med elever og lærere i andre lande og dermed mulighed for at styrke interkulturel forståelse.

Arbejdet med e-mails kan tilrettelægges på flere forskellige måder, fx som udveksling af informationer om dagaktuelle emner eller som længere undervisningsforløb.

Kontakten til andre europæiske skoler, der også har tysk som fremmedsprog (fx Ungarn, Holland, Sverige, England) giver mulighed for god og jævnbyrdig kommunikation på tysk. Eleverne arbejder med større sproglig præcision, når de har en rigtig modtager. Stavehjælp, ordbøger og grammatik bliver vigtige hjælpemidler i skriveprocessen, og eleverne bliver mere opmærksomme og omhyggelige, både hvad angår indhold og sproglig præcision.

Hastigheden har en motiverende effekt. Eleverne får hurtigt svar på de meddelelser, de har sendt, mens tingene stadig er nærværende og har deres interesse. Kommunikation kan forgå mellem to elever eller som

klasse-til-klasseprojekter. Når der er enighed om et emne, er det vigtigt at beskrive forløbet så præcist som muligt og at lave klare, forpligtende aftaler om tidsrammen.

Udarbejdelse af og arbejde med hjemmeside giver mulighed for, at en klasse kan offentliggøre sit færdige produkt og få respons på det. Det fremmer motivationen at kunne få umiddelbar feedback i form af autentiske svar fra et verdensomspændende net. Det er vigtigt, at hjemmesiden bl.a. indeholder hyperlinks til det fælles arbejde.

Internettet i undervisningen

Internettet kan på mange punkter være med til at udfylde behovet for materialer, der lever op til læreplanen. Opkobling til internettet ændrer radikalt tilgangen til viden og åbner for samarbejde.

Traditionelt er tyskundervisningen bundet til klasseværelset. Det materiale, som man som lærer er vant til at arbejde med, kommer fra bøger, aviser, videoer og bånd. Det er lukkede, statiske materialer, hvor man har mulighed for at forudsige og tilrettelægge et forløb.

Internettet muliggør en autentisk kommunikation, hvor elevens arbejde kan udveksles med en ægte modtager til forskel fra den traditionelle "som om" situation.

Internettets store styrke er dets enorme mængde af informationer, men dette er på mange måder også mediets svaghed. Det store problem er dets uoverskuelighed og de store forskelligheder i lødighed og niveau. Med SkoleKom og EMU har læreren fået mulighed for hurtigt og sikkert at finde webbaseret materiale, som er velegnet til undervisningen. De links, der findes i Fagenes Infoguide, er valgt ud fra en faglig og pædagogisk vurdering, hvilket sikrer relevans, overblik og tidsbesparelse for den enkelte lærer i planlægningen af undervisningen.

Internettet giver tysklæreren mulighed for at

- få adgang til store mængder materiale til stort set alle emner på tysk
- kunne følge med i den politiske og samfundsmæssige udvikling i de lande, hvor sproget tales
- få adgang til aktuelle tekster inden for emner, der interesserer eleverne, fx sport, musik og film
- supplere undervisningen med aktuelle artikler fra aviser og tidsskrifter fra hele verden
- hente noveller, digte, sangtekster, filmanmeldelser og eventyr til brug i undervisningen
- skaffe aktuelle prøvetekster, der passer til de emner og tekster, som eleverne har arbejdet med
- få adgang til store mængder af elevproducerede tekster fra en mængde lande – og dermed også adgang til, at danske elevers tekster kan få en ægte modtager
- få kontakt til skoler i resten af verden

- forberede virkelige eller virtuelle rejser rundt i verden ved hjælp af de oplysninger, kort, artikler og reklameindslag, der ligger på nettet
- arbejde projektorienteret på og med tysk.

Nettets største betydning ligger stadig primært i de muligheder, som de giver den enkelte lærer i planlægning og tilrettelæggelse, men i takt med stigningen af antallet af elevcomputere vokser nettets betydning i undervisningen.

Fagspecifikke programmer

Ved fagspecifikke programmer forstås it-baserede programmer, der rummer et færdigt indhold af øvelser, tekster eller situationer, som eleverne kan arbejde med.

Hvor denne type af materiale tidligere var bundet til flytbare medier som disketter og cd-rom, så findes den store mængde af disse programmer i dag som netbaserede programmer, der ofte er gratis og tilmed tilgængelig fra enhver computer med netadgang.

Disse fagspecifikke programmer findes i dag som en træningsmulighed på alle niveauer og med et indhold, der gør det muligt at træne stort set alle de grammatiske og ordforrådsmæssige områder, som eleverne har problemer med.

Det er afgørende, at læreren har kriterier for, hvordan de enkelte undervisningsprogrammer målrettet kan bidrage til undervisningen i tysk. Ligeledes er det vigtigt at være opmærksom på, om grammatiske udfyldningsprogrammer fx indgår i nogen sproglig eller indholdsmæssig sammenhæng.

Nogle afgørende kriterier i lærerens vurdering af de enkelte undervisningsprogrammer er fx

- om programmet giver anledning til kommunikation eller anden funktionel inddragelse af tysk i undervisningen
- om programmet er en hjælp ved den praktiske gennemførelse af princippet om undervisningsdifferentiering
- om programmer kan indgå i en konkret undervisningsmæssig sammenhæng.

Arbejdet med informationsteknologi i tyskundervisningen er en stor udfordring til eleverne og læreren, idet der løbende udvikles nye tekst- og kommunikationsformer. Det er vigtigt at kunne arbejde målrettet med informationsindsamling samt bearbejdning og formidling af disse informationer. Samtidig er det vigtigt at kunne forholde sig kritisk til informationsstrømmen.

Undervisningsdifferentiering

Undervisningsdifferentiering er et princip for tilrettelæggelse og gennemførelse af undervisningen i en klasse eller gruppe, hvor den enkelte elev tilgodeses, samtidig med at man bevarer fællesskabets muligheder. En undervisning, der bygger på undervisningsdifferentiering, tilrettelægges, så den både styrker og udvikler den enkelte elevs interesser, forudsætninger og behov, og så den indeholder fælles oplevelser og erfaringsgivende situationer, der forbereder eleverne til at samarbejde om at løse opgaver.

Spredningen i klasserne er til stede fra begyndelsen, og undervisningen skal både her og i de følgende forløb tage udgangspunkt i den enkelte elev. Dialogen mellem lærer og elever er nødvendig, for at læreren kan sætte sig ind i den enkelte elevs behov og forudsætninger. Ofte kan spredningen være stor på tyskholdet, og det stiller naturligvis krav til differentierede arbejdsformer og materialer. Temaerne tilrettelægges fleksibelt, således at den langsomme eller svage elev kan "nøjes" med at fortælle kort og konkret eller skrive lidt mindre, mens den hurtige eller dygtige elev har mulighed for at uddybe, fabulere og/eller skrive længere tekster.

Eksempler på differentiering i tyskundervisningen:

- Alle elever skal lære sig et grundlæggende ordforråd inden for et bestemt tema- eller emneområde, men hver elev afgør selv, hvor mange flere ord han/hun vil supplere med.
- Alle skal skrive sætninger til et antal billeder, men eleverne skriver ikke lige meget til de enkelte billeder, eller nogle elever kommenterer et mindre antal billeder.
- Alle skal sige noget om billederne, men indholdet og mængden kan være forskelligt.
- Alle skal øve sig i den grundlæggende grammatiske struktur, men det kan foregå forskelligt.
- Alle skal læse tekster, men man vælger forskellige tekster eller laver forskellige opgaver til den samme tekst.

Det er derfor fra begyndelsen dels afgørende, at undervisningsmiljøet er præget af tryghed og indbyrdes accept af hinandens forskellige forudsætninger, fx at nogle overkommer meget, andre ikke så meget, dels vigtigt at arbejdets tilrettelæggelse afspejler denne balance. Det første forudsætter, at normer for denne accept markeres og indarbejdes konsekvent, og at eleverne dagligt oplever sammenhængen mellem den individuelle indsats og dens anvendelighed i det fælles arbejde.

Den enkelte lektion eller dobbeltlektion bør sammensættes alsidigt og varieret, både med hensyn til materialer, arbejdsformer og lærer/-elevroller. Ofte vil det være hensigtsmæssigt at begynde og afslutte lektionen i fællesskab med fælles oplevelser og lade det individuelle, par- og gruppearbejdet foregå mellem disse.

I tilrettelæggelsen af den enkelte elevs arbejde kan lærer og elev arbejde med forskellige overvejelser. Herved bliver de i stand til at definere de forskellige kompetencer, der skal trænes i sprogindlæringen for at nå højere niveauer. Det vil være en god idé, at læreren i tilbagevendende samtaler med eleverne stiller nogle spørgsmål til overvejelse:

- Hvad er du generelt god til i tysk/ hvad har du let/svært ved?
- Hvilke aktiviteter og hvilke arbejdsformer kan du godt lide i tysktimerne?
- Hvilke mål vil du sætte dig inden for kompetencerne: lytte, tale, læse, skrive?

Planlægnings spørgsmål

Hvilke dele af undervisningsindholdet er især egnet til fælles arbejde i klassen?

Fx lyttefærdighed, bl.a. gennem brug af dvd/video, cd/bånd og lærerens fortælling, sange, rim og remser, bog + cd/bånd, klassesamtale, før og efter aktiviteter, herunder fremlæggelser og præsentationer.

Hvilke dele af undervisningsindholdet er især egnet til individuelt arbejde?

Fx læsning evt. kombineret med bånd/cd, skrivefærdighed, dagbog over timerne i skolen, evaluering af eget arbejde, test i forhold til eget niveau og egen progression og hjemmearbejdet.

Hvilke dele af undervisningsindholdet er især egnet til pararbejde?

Fx lytte- og talefærdighed, rollespil, kommunikationslege, skrivning ved hjælp af it, parvis evaluering af individuelt arbejde.

Hvilke dele af undervisningsindholdet er især egnet til gruppearbejde?

Fx dramatiseringer, rollespil, simulationer, emne- og projektarbejde, fremlæggelser.

Hvilke dele af undervisningsindholdet kan især give anledning til egentlige samtaler med eleverne til støtte for deres forståelse og eget fortsatte arbejde med indholdet?

Fx lærer-elev-samtaler om idéudvikling, læse- og skrivestrategier, anvendelse af hjælpemidler som computer og lydgengivning, samtaler ud fra portfolio og logbog, individuel respons på opgaver og produkter.

Hvilke dele af et undervisningsforløb giver især mulighed for at fremme elevernes sociale forståelse og adfærd?

Fx skiftende organisationsformer, samarbejde, kontakter uden for skolen, hvor brugen af sproget er en reel nødvendighed, samtaler om værdier og normer i tysktalende lande.

Hvilke opgaver og arbejdsituationer bidrager til den enkelte elevs alsidige udvikling?

Fx krop og sprog, kommunikationslege, sange, billedfremstilling, drama, kreativ skrivning, leg med medier,

arbejde produktorienteret, kontakt med børn og unge i andre lande.

Hvordan kan eleverne som klasse, gruppe eller hver for sig deltage i planlægning og evaluering?

Fx elevindflydelse på emner og aktiviteter, selvevaluering, logbog, individuelle tekstopgivelser ved prøverne.

Hvilke arbejdsituationer er især fremmede for tilegnelsen/udviklingen hos elever, der har svært ved at arbejde med undervisningsindholdet?

Fx værkstedsundervisning, pararbejde, samme emne på flere niveauer, billed- og båndstøtte ved læsning, arbejdsformer hvor læreren kan støtte den enkelte.

Hvilke arbejdsituationer er især fremmede for tilegnelsen/udviklingen hos elever, der har let ved at arbejde med undervisningsindholdet?

Fx individuelt arbejdstempo og arbejdsformer, større rolle i drama/rollespil, tekster af passende sværhedsgrad, flere aktiviteter, ofte med særlig fokus på individuelle læringsmål med eleven.

Lærerens hjælp til grupper og enkeltelever?

Fx tydelige undervisningsmål, præcise læringsmål og faglige opgaver, par- og gruppearbejde, hvor eleverne kan hjælpe hinanden.

Kammerathjælp?

Fx opgaver, der lægger op til, at eleverne kan arbejde sammen, responsarbejde, parlæsning. Opgaver, der trækker på enkeltelevers specielle erfaringer, færdigheder eller kundskaber.

Hvordan kan det, eleverne har lært, bruges i forhold til hele klassen?

Fx fælles oplevelse ved fremlæggelser af elevarbejder, elevens valg af præsentationsform og produkt, produktorienterede arbejdsformer, udveksling af viden og ideer.

Evaluering

Som led i undervisningen skal der også i tysk foretages en løbende evaluering af elevernes udbytte af undervisningen. Evalueringen kan ske fx gennem prøver, test, spørgeskemaer, iagttagelser og samtaler og bør i videst mulig omfang finde sted under elevens aktive medvirken.

Elevplanerne er en del af skolernes evalueringskultur, og der skal laves elevplaner i alle fag. Elevens opnåede evalueringsresultater i forhold til de opstillede mål kan også bruges i elevplanerne. Her skal der i forhold til de opstillede mål beskrives status, nye mål, tiltag og aftaler mellem elev, forældre og lærer for den kommende tid.

Inden elevplanerne skrives, kan det være en god ide at lade eleverne tage stilling til forskellige udsagn. Det kan fx gøres ved hjælp af en målskive, hvor eleven bedømmer, om han/hun *kan*, *kan næsten* eller *kan endnu ikke* i forhold til det, som udsagnet handler om. Man kan også bruge en flowmodel og meget andet. Inspiration til dette

kan man finde på evalueringsplatformen på www.evaluering.uvm.dk.

I planlægningen og tilrettelæggelsen af undervisningen må evalueringsformen overvejes og fastlægges, så den medtænkes som en integreret del af det aktuelle undervisningsforløb. I første omgang kan der skelnes mellem den *eksterne* evaluering, som kendes fra folkeskolens afsluttende prøver, og den *interne*, løbende evaluering, som skaber grundlag for og kvalificerer det videre arbejde.

Evalueringen må først og fremmest være relateret til opstillede mål, specifikke såvel som overordnede, individuelle såvel som fælles. Den kan fokusere på et eller flere elementer i undervisningen, fx materialerne, aktiviteterne, det faglige udbytte, elevernes bidrag til arbejdets gennemførelse, lærerens bidrag og støtte, samarbejdet, samværet. Men evalueringen må også vurdere og reflektere over ikke-planlagte, erhvervede erfaringer.

Evaluering skal anskues som et bredt spektrum af muligheder, der både omfatter enkeltelever, par, grupper og hele klasser. Evalueringen kan således antage mange forskellige former. Uanset hvilken form man vælger, er det vigtigt, at evalueringen først og fremmest knyttes sammen med sprogtilegnelsen og orienteres mod det undervisningsindhold, der netop er arbejdet med. Det er vigtigt, at der spørges præcist, så det er muligt for eleven at give et præcist svar.

Formålet med de forskellige former for evaluering er

- at bidrage til planlægning af den videre undervisning (formativ evaluering)
- at informere lærere, elever og forældre om, i hvilket omfang undervisningen har givet det forventede resultat (summativ evaluering: prøverne og eventuelle nationale test)

Den interne og formative evaluering danner grundlag for vejledningen af den enkelte elev og er nødvendig for tilrettelæggelse og sikring af tilstrækkelig undervisningsdifferentiering. En evaluering med dette sigte vil være et væsentligt redskab for den proces, der skal sikre eleven det maksimale udbytte af skolegangen.

Evalueringen hjælper læreren til at planlægge, hvordan der kan arbejdes videre, og hjælper eleven med at erkende sine stærke og svage sider. Bevidstheden om de svage sider bør ikke føre til, at man derefter udelukkende fokuserer på eller arbejder med det, eleven ikke kan. Også de stærke sider bør der arbejdes med, så de styrkes og eleven bevarer selvtilliden.

Bestemte, nøje definerede elementer af undervisningen kan vurderes ved hjælp af skalaer. Der kan fx anvendes en skala fra 1 til 5, der kan anvendes smileys, "kan - kan næsten - kan ikke endnu"-skemaer, cirkler eller vifter, der kan farvelægges af eleven, efterhånden som der gøres fremskridt. Elevernes konkrete og visuelle stillingtagen

kan efterfølgende blive udgangspunktet for en fælles evalueringssamtale. Disse visuelle og let overskuelige vurderinger hjælper både læreren og eleven til at få et overblik. På denne baggrund kan læreren vælge fokus såvel i den individuelle som i den fælles evaluering.

Logbog

Eleverne kan evaluere sig selv efter de enkelte forløb ved, at de hver især skriftligt redegør for deres oplevelse, forståelse og udbytte af undervisningen i forhold til de mål, der var opstillet for forløbet, eller ved løbende at føre logbog. Den skriftlige form giver svar fra alle i klassen, i modsætning til den mundtlige klasseevaluering, hvor læreren oftest må vurdere ud fra de mest talende elever. Læreren kan sammenfatte de kommentarer, som eleverne har noteret. Kommentarerne vil formentlig afspejle mange forskellige aspekter af undervisningen og må derfor kategoriseres - af læreren eller af eleverne og læreren i fællesskab.

Logbogsarbejdet kan gennemføres allerede fra et tidligt tidspunkt og kan understøttes med plancher i klasselokalet, der fokuserer på det stof, der er arbejdet med, hvad enten det er små samtaler og faste udtryk, indholdsmæssige temaer og deres ordforråd eller kulturel viden. En gang imellem kan logbogens indhold være udgangspunkt for en lærer-elevsamtale, hvor eleven får respons på sit arbejde, både på det sproglige/indholdsmæssige og på det personlige/socialt plan. Logbøgerne kan samtidig højne kvaliteten af skole-hjem-samtalerne.

En elevs logbog kan fx indeholde følgende elementer (ud over dag og dato):

- Hvad har du lavet i dag (eller i den forløbne periode, siden du sidst skrev i dagbogen)?
- Har du lært nogle nye udtryk gennem de aktiviteter, du har deltaget i?
- Hvad har været svært, let, kedeligt, sjovt?
- Hvordan synes du, at du har arbejdet?
- Hvem har du arbejdet sammen med, og hvordan gik det?
- Hvad skal du lave til næste gang/i den kommende periode?
- Hvilke aftaler skal du huske?

Portfolio

Sammenligninger af elevernes færdigheder over tid kan ske ved hjælp af en arbejds- (proces-) eller præsenteringsportfolio. Den er elevens eget udvalg af repræsentative arbejder, samlet gennem en periode og med henblik på én eller anden form for vurdering. Den kan være en fysisk eller digital samling af arbejder og anden form for dokumentation for elevens standpunkt på forskellige tidspunkter, fx tekster, animationer, multimediepræstationer, billed- eller lydoptagelser af eleven. En sådan portfolio kan over et flerårigt forløb dokumentere elevens

udvikling og bevidstgøre eleven om sproglige fremskridt. Den hjælper læreren til at se, hvor der er behov for støtte og udfordringer, og styrker elevens selvsvurdering af sit arbejde i forhold til de opstillede mål, samtidig med at portfolioen er et godt udgangspunkt for skole-hjemsamtalen, hvor eleverne selv kan dokumentere deres læring og være med til at sætte nye mål for den fortsatte læring. Portfolioen kan anvendes på alle klassetrin og indholdet hænger tæt sammen med de opstillede mål. Derfor forudsætter arbejdet med portfolioen som evalueringsmetode, at målene for undervisningen er tydelige for både lærere og elever. Den skærper elevernes evne til udvælgelse, sammenligning over tid, organisering og præsentation.

En portfolio er en evalueringsmetode i sig selv, men kan samtidig indeholde dokumentation i form af andre evalueringsmetoder. Resultater fra eksempelvis prøver og elevbesvarelser, tidsregistreringer, samarbejdskontrakter og logbogsrefleksioner kan gemmes i mappen og udgøre en del af den samlede dokumentation.

Den Fælles Europæiske Referenceramme for Sprog

Den europæiske referenceramme for sprog er endnu et værktøj, der kan hjælpe eleven og læreren til at vurdere, hvor langt den enkelte er kommet med sprogtilegnelsen. I Europarådet har man defineret en skala af niveauer og målbeskrivelser, som er nedfældet i "Den Fælles Europæiske Referenceramme for Sprog" eller CEFR (Common European Framework of References for Languages).

Sprogkundskaberne beskrives her efter 6 niveauer (A1 – C2) og i fem kategorier:

- Lytte – forstå
- Læse – forstå
- Samtale
- Redegøre
- Skrive

Slutmål og trinmål i Fælles Mål er bygget op efter denne systematik.

På nettet kan man finde siden www.dialang.org, hvor alle kan teste, på hvilket niveau deres sprogkundskaber befinder sig. Der er ganske mange sprog, man kan prøve kræfter med, heriblandt selvfølgelig tysk, men også dansk.

På næste side ses selvsvurderingsskemaet, hvorpå også Dialang baseres.

Selvevalueringsskala

	A1	A1	B1	B2	C1	C2
Lytte	Jeg kan forstå meget enkle ytringer om mig selv, mennesker jeg kender og ting omkring mig, når folk taler langsomt og tydeligt.	Jeg kan forstå de mest almindelige ord og udtryk for ting, der er vigtige for mig, fx oplysninger om mig selv, om min familie, om indkøb, mit nærmiljø og mit arbejde. Jeg kan forstå hovedindholdet i korte og klare beskeder og meddelelser.	Jeg kan forstå hovedindholdet i radio- og tv-udsendelser, der berører aktuelle emner eller interesse, hvis der tales relativt langsomt og tydeligt.	Jeg kan forstå længere sammenhængende tale og foredrag og kan følge med i en indviklet ordveksling, f. eks. om et foredrag eller et tv-udsendelse. Jeg kan forstå de fleste nyhedsudsendelser på tv. Jeg kan forstå de fleste film, hvor sproget forekommer i en standard version.	Jeg kan forstå et langt foredrag selv når det ikke er klart struktureret, og ideer og tanker ikke udtrykkes direkte. Jeg kan forstå tv-udsendelser og film uden større besvær.	Jeg kan forstå alle former for tale-sprog, både når jeg hører det i direkte kommunikation, og når jeg hører det i medierne. Jeg kan også forstå en indlæst, der taler hurtigt, hvis jeg har haft tid til at vænne mig til vedkommendes måde at tale på.
Læse	Jeg kan forstå dagligdags navne, ord og meget enkle sætninger, fx i annoncer, på opslag og plakater eller i brochurer.	Jeg kan læse meget korte og enkle tekster. Jeg kan finde bestemte oplysninger, jeg leder efter i dagligdags tekster såsom reklamer, brochurer, spisekort og fartplakater, og jeg kan forstå korte, enkle personlige breve.	Jeg kan forstå tekster, der er skrevet i et dagligdags sprog eller relaterer sig til mit arbejde. Jeg kan forstå indholdet af personlige breve, hvor afsenderen beskriver sine oplevelser, følelser og ønsker.	Jeg kan læse artikler og rapporter om aktuelle emner i hvilke forfattere indtager en bestemt holdning til et problem eller udtrykker et bestemt synspunkt. Jeg kan forstå de fleste moderne noveller og lettilgængelige romaner.	Jeg kan forstå lange og udviklede sagprosaer og litterære tekster og opfatte forskelle i stil. Jeg kan forstå fagsprog i artikler og tekniske instruktioner, også når det ikke er inden for mit fagområde.	Jeg kan uden problemer læse næsten alle former for tekster, også abstrakte tekster der indeholder svære ord og sætningsstrukturer, f. eks. manualer, fagtekster og litterære tekster.
Samtale	Jeg kan føre enkle samtaler hvis min samtalepartner er indstillet på at gentage eller at omformulere sine sætninger og tale langsomt, samt hjælpe mig med at formulere det, jeg prøver på at sige. Jeg kan stille og besvare enkle spørgsmål omkring dagligdags emner.	Jeg kan deltage i samtale om enkle hverdagsituationer, der kun lægger op til en udveksling af informationer. Jeg kan deltage i en kort meningsudveksling, skønt jeg normalt endnu ikke forstår nok til at kunne uddybe samtalen.	Jeg kan klare de fleste situationer, der opstår ved rejse i lande eller områder, hvor sproget tales. Jeg kan uforberedt indgå i en samtale om emner af personlig interesse eller generelle hverdagsgenrer som fx familie, fritid, arbejde, rejse og aktuelle begivenheder.	Jeg kan samtale og diskutere så pas flydende og frit, at jeg forholdt sig utvungen kan føre en samtale med 'native speakers'. Jeg kan tage aktiv del i diskussioner om dagligdags emner, samt forklare og forsvare mine synspunkter.	Jeg kan udtrykke mig flydende og spontant uden alt for tydeligt at lede efter ordene. Jeg kan bruge sproget fleksibelt og effektivt i sociale og arbejdsmæssige situationer. Jeg kan forholdsvis præcist udtrykke mine synspunkter og ideer på en måde, der er tilpasset efter, hvilken person, jeg taler med.	Jeg kan uden anstrengelse tage del i hvilken som helst samtale og diskussion og vælge det passende ordforråd og udtryk. Jeg kan udtrykke mig flydende og nuanceret med en stor grad af præcision. Hvis jeg alligevel har problemer, kan jeg med omformuleringer klare mig så godt, at min samtalepartner næppe lægger mærke til det.
Redegøre	Jeg kan med enkle sætninger og et begrænset ordforråd beskrive hvor jeg bor og fortælle om folk, jeg kender.	Jeg kan bruge en række udtryk og enkle vendinger til at beskrive min familie og andre omkring mig, min dagligdag, min uddannelsesmæssige baggrund og mit arbejde - nu eller tidligere.	Jeg kan bruge udtryk og vendinger til at redegøre for oplevelser, mine drømme, håb og forventninger. Jeg kan kort forklare og begrunde mine meninger og planer. Jeg kan fortælle en historie, give et resume af en bog eller af en film og beskrive mine indtryk af dem.	Jeg kan klart og detaljeret redegøre for forhold vedrørende mine interesse- og erfaringsområder. Jeg kan fremlægge et synspunkt om et aktuelt emne og angive fordele og ulemper ved forskellige løsningsmuligheder.	Jeg kan klart og detaljeret redegøre for komplekse emner med forskellige problemfelter. Jeg kan fremlægge specielle problemfelter samt afrunde fremsættelsen med en konklusion.	Jeg kan fremføre en klar og flydende redegørelse eller argumentation med et sprog, som passer til situationen i stil og niveau. Jeg kan redegøre med en effektiv, logisk struktur, som hjælper modtageren med at lægge mærke til og huske vigtige punkter.
Skrive	Jeg kan skrive korte, enkle postkort, fx sende feriehilsener. Jeg kan udfylde formularer med personlige oplysninger, fx skrive navn, nationalitet og adresse på en hotelregistrering.	Jeg kan skrive korte, enkle notater og beskeder. Jeg kan skrive et meget enkelt, personligt brev, fx et takkebrev.	Jeg kan skrive en enkel og sammenhængende tekst om dagligdags temaer eller om emner, som interesserer mig personligt. Jeg kan skrive personlige breve, hvor jeg beskriver oplevelser og indtryk.	Jeg kan skrive klare og detaljerede tekster om en lang række emner der interesserer mig. Jeg kan skrive en opgave eller en rapport hvor jeg formidler oplysninger og argumenter for eller imod et bestemt synspunkt. Jeg kan skrive breve hvor jeg giver udtryk for hændelsers og oplevelsers betydning for mig personligt.	Jeg kan skrive en klar og velstruktureret tekst, hvori jeg kan udtrykke mine synspunkter i detaljer. Jeg kan skrive om udviklede emner i et brev, en opgave eller en rapport og fremhæve det jeg mener er det væsentligste indhold. Jeg kan skrive tekster i forskellige genrer, tilpasset modtageren.	Jeg kan skrive klart og flydende, i en stil der er tilpasset formålet. Jeg kan skrive udviklede breve, rapporter eller artikler på en sådan måde at det hjælper læseren til at lægge mærke til og huske vigtige punkter. Jeg kan skrive sammenfatninger og anmeldelser af faglige eller litterære tekster.